

**Palackého univerzita Olomouc
Filozofická fakulta
Katedra historie**

Hana Staňová

**40 let činnosti Rolnického družstevního lihovaru v Uh. Brodě
(1912-1952)**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: PhDr. Michael Viktořík, Ph.D.

Olomouc 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně pod vedením PhDr. Michaela Viktoříka, Ph.D., a že jsem citovala všechny použité informační zdroje.

Olomouc, 28. 4. 2010

.....
podpis

Děkuji PhDr. Michaelu Viktoříkovi, Ph.D. za cenné připomínky v průběhu práce, za vstřícnost a trpělivost.

Obsah

I.	Úvod	4
II.	Založení lihovaru	6
II.	1. Město Uherský Brod	6
II.	2. Impuls k založení	7
II.	3. Počátky	10
II.	3.1. Zapojení okolních obcí	12
II.	3.2. Odborný učitel František Jančík	12
II.	4. První kampaň	14
III.	Lihovar v období 1. světové války a poválečná krize	19
III.	1. Situace v monarchii a ve světě	19
III.	2. Lihovar v letech 1914 – 1918	20
III.	3. Poválečná krize	22
IV.	Od krize k úspěchům	27
IV.	1. Stabilizace	27
IV.	2. Vývoj mezi léty 1927 – 1930	31
IV.	3. Vodovod	34
IV.	4. Nový lihový zákon	36
IV.	5. Úspěchy ?	39
V.	Druhá světová válka	41
V.	1. Cesta k válce a její odraz v hospodářské situaci	41
V.	2. Lihovar v období II. světové války	43
V.	3. Vývoj po únoru 1948	47
VI.	Závěr	50
	Prameny	52
	Literatura	53
	Summary	55
	Příloha	56
	Práce v lihovaru a jeho fungování	56

I. Úvod

Rolnický družstevní lihovar hrál během čtyřiceti let své existence důležitou hospodářskou roli nejen v Uherském Brodě, ale také v regionu skrze své spojení s desítkami rolníků z okolí. V 50. letech 20. století však byla jeho činnost ukončena a podnik pomalu ale jistě upadal v zapomnění. Dozvědět se dnes něco bližšího o jeho historii, činnosti nebo o osobnostech s lihovarem spojených v odborné literatuře není možné. V rozsáhlém díle věnovaném historii města pod názvem *Uherský Brod – Minulost i současnost slováckého města*¹ je lihovar několikrát zmíněn spolu s dalšími podniky působícími ve městě, avšak bližší informace zde nenalezneme. V méně obsáhlé monografii *Uherský Brod – Putování historií královského města*² se lihovaru týká jediná krátká zmínka. V nejnovější publikaci *Uherský Brod očima dobových fotografií 1865-1945*³ vydané Muzeem Jana Amose Komenského Uherský Brod není existence lihovaru vůbec zaznamenána, přestože je zde věnován prostor řadě jiných podniků. Samostatná publikace, která by se věnovala pouze lihovaru, neexistuje. Jediným zdrojem pro získání alespoň základních informací o lihovaru a jeho založení je příspěvek v propagačním díle *Uherský Brod – Město a okres*⁴.

Základem pro vytvoření práce je tak prakticky výlučně studium archivního materiálu. Pramenů pro zmapování dějin podniku se však bohužel nedochovalo ideální množství. Hlavním zdrojem je především samotný podnikový fond, tzn. fond Rolnický družstevní lihovar v Uherském Brodě, s.r.o., uložený v Moravském zemském archivu v Brně, který ovšem rovněž není právě obsáhlý. Nachází se v něm knihy členů, výpisy z rejstříku společenstev, stavební plány a protokoly ze schůzí představenstva a valných hromad. Právě posledně zmíněné protokoly se staly hlavním zdrojem pro vytvoření práce, jsou v nich zaznamenány podrobně především podnikové záležitosti, ale rovněž širší souvislosti dotýkající se lihovarnického oboru. Pro potvrzení informací obsažených v protokolech, popř. k doplnění nezaznamenaných skutečností byl využit fond Obchodní a

¹ Zemek, M. a kol.: *Uherský Brod. Minulost i současnost slováckého města*. Brno 1971.

² Tomeček, R.: *Uherský Brod. Putování historií královského města*. Uherský Brod 2002.

³ Tomeček, R. a kol.: *Uherský Brod očima dobových fotografií 1865-1945*. Uherský Brod 2010.

⁴ Jarušek, R. a kol.: *Uherský Brod. Město a okres*. Národohospodářská propagace Československa, Praha 1930

živnostenské komory v Olomouci (Zemský archiv Opava, pobočka Olomouc) a firemní spis z fondu Krajského soudu v Uherském Hradišti (Moravský zemský archiv Brno, dále jen MZA Brno). Pro přesnější rekonstrukci vzniku podniku posloužily zápisy ze schůzí městské rady a zápisy městského výboru uložené ve fondu Archiv města Uherský Brod (Státní okresní archiv Uherské Hradiště). Čistě doplňující charakter mělo prostudování místních periodik Slovácké noviny a Zájmy Slovače, dále kronik města Uherský Brod z let 1918-1952 (Státní okresní archiv Uherské Hradiště) a fondu Hospodářského družstva, z. s. s r. o., Uherský Brod (MZA Brno), s nímž byl lihovar spjat především v počátcích svého působení. Rovněž byl prostudován statistický materiál týkající se podniků a závodů uložený ve fondu Oberlandrát Zlín (MZA Brno), informace týkající se uherskobrodského lihovaru zde však nebyly nalezeny.

Cílem práce je především rekonstruovat dějiny podniku, zároveň je však zapojit do prostředí, ve kterém se odehrávaly. Z toho důvodu jsou uváděny souvislosti týkající se jak tehdejšího dění ve městě, tak i v celém státě. Jednotlivé kapitoly jsou pak vymezeny jednak událostmi dvou světových válek, jednak událostmi zásadními pro dějiny samotného podniku (jeho založení, cesta k prosperitě). Jelikož předmětem bádání je družstevní lihovar, jsou nedílnou součástí práce vzájemné vztahy mezi podnikem a jeho podílníky, výhody plynoucí ze spolupráce nebo naopak konflikty působící potíže oběma stranám.

II. Založení lihovaru

II. 1. Město Uherský Brod

Předtím než se začneme věnovat historii samotného lihovaru, nebude jistě na škodu přiblížit si situaci, jež panovala ve městě, kde vznikl. A to především z toho důvodu, že jednak samotný podnik ve velké míře nutně musely ovlivňovat podmínky panující v obci, v níž fungoval, ale jednak také lihovar a lidé, kteří s ním byli spojeni, měli určité role v životě města. Jinak řečeno, nemůžeme se zabývat historií lihovaru, aniž bychom znali prostředí, ve kterém pracoval.

Uherský Brod byl v době vzniku lihovaru mimo jiné také sídlem okresního hejtmanství, okresního úřadu, finančních úřadů, správy kounicovského velkostatku atd. Významnou součást města tvořilo židovské obyvatelstvo v samostatné politické (do roku 1919) i náboženské obci (do roku 1939). Na konci 19. století pak po volbách přešla správa města definitivně do českých rukou, během předcházejících dvaceti let ovládala město německá menšina (za podpory židovského obyvatelstva).⁵ Roku 1890 však nezískala česká strana převahu pouze na radnici, ale již záhy se prosadila v obchodní a hospodářské sféře „a začala tak konkurovat zavedeným německým firmám a obchodu soustředěným v rukou židovských obyvatel města.“⁶ Ve městě se k české národnosti hlásilo 2009 obyvatel z 2351 a v židovské obci bydlelo 634 osob.⁷

Ve druhé polovině 19. století a na začátku 20. století zůstávalo město a jeho okolí stále ještě oblastí spíše řemeslnicko-obchodnickou a zemědělskou. Pro rozvoj průmyslu byly podmínky teprve vytvářeny – v letech 1883–1888 byla postupně vybudována *vlárská dráha*, spojující město s Brnem a Trenčanskou Teplou, a byly položeny i základy novodobé silniční sítě.⁸ Podniky, které měly charakter tovární výroby vznikaly pomalu a většinou zpracovávaly zemědělské produkty. Prvním takovým podnikem byl v roce 1869 vzniknuvší cukrovar, jenž přešel roku 1896 do rukou bratří Mayů (vlastnili také cukrovar ve Starém Městě),

⁵ Zemek, M. a kol.: Uherský Brod. Minulost i současnost slováckého města. Brno 1971, str. 198.

⁶ Tomeček, R.: Uherský Brod. Putování historií královského města. Uherský Brod 2002, str. 143.

⁷ Zemek, M. a kol.: Uherský Brod. Minulost i současnost slováckého města. Brno 1971, str. 202.

⁸ Tamtéž, str. 193.

v roce 1894 byl vybudován Františkem Janáčkem nový pivovar, v tradici nadále pokračovaly místní mlýny stejně jako Briefova továrna na ohýbaný nábytek, v roce 1912 pak vznikla Kučerova továrna na zpracování ovoce.⁹ Zhruba necelého půl roku poté se začal budovat nedaleko naposled zmíněné továrny Rolnický družstevní lihovar.

II. 2. Impuls k založení

Proč zakládat lihovar právě v roce 1912? Co založení lihovaru předcházelo? Jelikož Rolnický družstevní lihovar v Uherském Brodě vznikl jako zcela nový podnik, je třeba nalézt odpovědi právě na tyto otázky.

Založení lihovaru v Uherském Brodě právě v roce 1912 mělo svůj důvod. V 80. letech 19. století prošlo lihovarnictví jako obor krizí a situace byla stabilizována zákonem z roku 1888, který mimo jiné zavedl kontingenty mezi zemědělské a průmyslové lihovary (větší podíl připadal právě na zemědělské lihovary).¹⁰ V roce 1911 se pak po dlouhém jednání podařilo poslanci Staňkovi prosadit nový kontingent 8000 hl pro nově založené lihovary, posléze bylo přijetím zákona ze dne 4. 7. 1912 o novém rozdělení kontingentu mírněji zdaněného lihu přiděleno 45 000 hl výroby lihu.¹¹ Tuto příležitost nechtěl promarnit odborný učitel uherskobrodské hospodářské školy František Jančík.

Zajímavé je, že ještě na konci roku 1911 zveřejnily *Zájmy Slovače* článek o snaze mlynáře Škorpila zřídit ve městě rolnický družstevní lihovar, jenž by zpracovával řepu, a právě odborný učitel Jančík se postavil proti jeho návrhům, vytýkal mlynáři Škorpilovi nedostatky v předpokládaných nákladech a velkou konkurenci cukrovaru – závěrem konané schůze bylo dohodnuto nejprve prozkoumat, zda by o založení podniku byl zájem.¹² A v létě to již byl sám odborný učitel Jančík, kdo se rychle snažil využít výhodné situace a konal schůze a přednášky za účelem založení lihovaru. S jeho úsilím o založení lihovaru souvisí rovněž rozsáhlý příspěvek ve *Zájmech Slovače*, kde do detailů rozebírá aktuální situaci a vše doplňuje kalkulacemi zisku z takového podniku.

⁹ Zemek, M. a kol.: Uherský Brod. Minulost i současnost slováckého města. Brno 1971, str. 193.

¹⁰ Jakubec, I.-Jindra, Z.: Dějiny hospodářských českých zemí. Od počátku industrializace do konce habsburské monarchie. Praha 2007, str. 219.

¹¹ Černý, Bohumil: Vývoj lihovarství v českých zemích. In: ČČH, r. 55, č. 4, 1957, str. 697.

¹² Zřízení lihovaru v Uherském Brodě. *Zájmy Slovače*, 30. prosince 1911, č. 52, s. 1.

Jeho první snahy však směřovaly do Biskupic u Luhačovic, neboť právě okolní obce považoval za nejvhodnější pro pěstování brambor. Jeho přednášky z 22. a 23. července se však neseťkaly se zájmem a protože pro využití výhod poskytovaných novým zákonem bylo třeba, aby lihovar fungoval již v prosinci, přesunul své snažení do Uherského Brodu, kde se již schůze z 24. července setkala s pochopením a zájmem a ještě téhož dne se konala ustavující valná hromada.¹³

Na této první valné hromadě byly rovněž schváleny stanovy (byly přečteny a vysvětleny Jančíkem a schváleny přítomnými členy), dle § 1 vede družstvo firmu „Rolnický lihovar v Uh. Brodě“, zapsané společenstvo s omezeným ručením, přičemž družstvo je podle § 2 zřízeno na základě zákona ze dne 9. dubna 1873, čís. 70 ř. z.¹⁴ Správu družstva mělo na starost ředitelstvo, dozorčí rada a valná hromada. Ředitelstvo tvořilo 5 členů (ze svého středu si volili předsedu, náměstka, jednatele a pokladníka) a bylo jako zákonný zástupce společenstva zodpovědné valné hromadě (která rovněž členy ředitelstva volila a to prostou většinou hlasů přítomných podílů).¹⁵ Dozorčí výbor byl tvořen takovým počtem členů, aby 1 člen dozorčího výboru připadl na 10 členů družstva. Výbor byl rovněž volen na valné hromadě a jeho úkolem bylo vést dozor nad veškerou správou družstva, mohl (pokud uznal za nutné) odvolat členy ředitelstva, úředníky a zřízence. Valná hromada pak řešila záležitosti jako změny a doplňování stanov, volba ředitelstva a dozorčího výboru, stanovení suroviny pro zpracování v příštím roce i její množství na jeden podíl atd.¹⁶ Hlasovací právo na valné hromadě náleželo každému členu, každý společník měl do dvaceti podílů na každý podíl 1 hlas, při vyšším počtu pak vždy na 5 celých podílů náležel jeden další hlas (platilo jen pro písemná hlasování, nikoliv pro volbu aklamací).¹⁷ Členem družstva se mohl stát kdokoliv, kdo byl vlastníkem nebo nájemcem hospodářského majetku v Uh. Brodě nebo okolí a zavázal se k dodržování stanov. Každý člen pak musel odebrat nejméně jeden závodní podíl v obnosu 200 Korun a zaplatit zápisné (pro

¹³ Jarušek, Robert a kol.: Uherský Brod. Město a okres. Praha 1930, str. 94.

¹⁴ Moravský zemský archiv v Brně, fond Krajský soud Uherské Hradiště, sign. Dr IV 198, kart. č. 232.

¹⁵ Tamtéž.

¹⁶ Tamtéž.

¹⁷ Tamtéž.

první rok stanoveno na 2 Koruny).¹⁸ Na ustavující valné hromadě byli také bez otálení zvoleni členové ředitelstva a dozorčího výboru a to v následujícím složení:

Ředitelstvo

předseda	Eduard Čížek, majitel realit Uh. Brod
místopředseda	Josef Řezníček, rolník Těšov
jednatel	Josef Procházka, nájemce Uh. Brod
pokladník	Štěpán Smetana, rolník Nivnice
člen ředitelstva	Jan Man, rolník Prakšice

Dozorčí výbor

Leopold Rosenfeld, majitel realit Uh. Brod; Josef Prager, mlynář Nivnice; František Cahel, rolník Hradčovice; František Hlad'ák, rolník Těšov; František Fojtách, rolník Prakšice¹⁹

O zřízení nového podniku v Uherském Brodě pak 3. srpna 1912 informovaly především *Zájmy Slovače*, které za článek týkající se lihovaru samotného připojily rovněž příspěvek o nízkém počtu přistoupivších akcionářů z Nivnice, kde byli zájemci údajně odrazeni místním farářem. („*Neb občanům jejich vždy dobrý rádce p. Černý poradil, že jest neslušno pravému katolickému křesťanu, honiti se za statky pozemskými...*“²⁰) Zmínku o budování nového podniku v Uh. Brodě přinesly v září 1912 rovněž *Slovácké noviny*.

¹⁸ Moravský zemský archiv v Brně, fond Krajský soud Uherské Hradiště, sign. Dr IV 198, kart. č. 232.

¹⁹ Moravský zemský archiv v Brně, fond Rolnický družstevní lihovar, s.r.o., Uherský Brod, inv. č. 4, kniha č. 1.

²⁰ *Zájmy Slovače*, 3.srpna 1912, č. 31, str. 3.

II. 3. Počátky

Lihovar měl vzniknout de facto na zelené louce, bylo nutné zajistit pozemek pro samotnou stavbu, sehnat stavitelskou firmu, která by postavila budovu, a objednat potřebné zařízení lihovaru. To vše ve velmi krátkém čase. Ze všeho nejdříve však bylo nutno sehnat na vše peníze. Podle Jančíkovy představy načrtnuté v *Zájmech Slovače* by na pokrytí nákladů postačily peníze z členských podílů („*Potřebný kapitál do podniku upsal by se na podíly buďto po 100 K neb po 200 K,...*“²¹)

Posléze bylo samozřejmě zapotřebí vyřešit otázku stavebního místa, k tomuto úkolu bylo ředitelstvo zplnomocněno 4. srpna. Zpočátku se uvažovalo o odkoupení dvora č. 414, jehož majitelem byl samotný předseda nově vznikajícího lihovaru Eduard Čížek. Jím požadovaná cena (nejdřív 80 000 K, posléze 70 000 K) za tento pozemek ovšem byla pro zbytek ředitelstva nepřijatelná. Proto se členové ředitelstva obrátili na město Uherský Brod a po obhlídce vhodných míst vybrali dvě možné parcely, „*za městskými koupelnami a v cihelně po levé straně silnice směrem k Nivnici.*“²² Ačkoliv město mělo přislíbit prodej jakéhokoliv pozemku, vybraný pozemek „za koupelnami“ odprodat záhy odmítlo. Poněvadž pozemek „v cihelně“ se zdál nevhodný kvůli možnému nedostatku vody, bylo navrhuto další možné stavební místo v katastru obce Těšov. Ovšem tento návrh se přesto, že těšovská rada obce byla ochotná vyjít lihovaru vstříc, setkal se zásadním odporem členů z Nivnice a Vlčnova, kteří požadovali stavbu na uherskobrodském katastru.²³ Možnost vybudování nového podniku ve městě si však nechtěla zároveň nechat ujít také městská rada v Uherském Brodě a snažila se co nejrychleji projednat záležitost odprodeje pozemku – radní si dobře spočítali, že: „*bylo by přece jen škoda, kdyby lihovar měl z města přijíti, což by ovšem nastalo, kdyby dnešní jednání zůstalo bezvýsledným.*“²⁴

Ředitelstvo se tedy znovu zaměřilo na pozemek „v cihelně“ a nechalo zde provést zkušební vrt na vodu, který přinesl ujištění, že vody zde bude dostatek. S městskou radou bylo posléze 27. srpna dojednáno „*místo stavební v cihelnách*

²¹ Jančík, F. : Jest prospěšno stavěti lihovar?. *Zájmy Slovače*, 27. července 1912, č. 30, s. 2.

²² Moravský zemský archiv v Brně, fond Rolnický družstevní lihovar, s.r.o., Uherský Brod, inv. č. 4, kniha č. 1.

²³ Tamtéž.

²⁴ SOkA Uherské Hradiště, fond Archiv města Uherský Brod, inv. č. 210, kart. č. 125.

po levé straně silnice směrem k Nivnici, 3 metry od domku dole (na nějž a stavební místo téhož povoluje se lihovaru předkupní právo), od polí pak svah a pokud svah není taky nejméně 3 metry do pole, aby se svah učiniti mohl i s kůlnou na tomto pozemku ponechává se společenstvu za obnos K 2000 -, pod tou však podmínkou, že doplatí se na každý 1 m² 1 K, když by lihovar přešel do rukou soukromých.“²⁵ Na mimořádné valné schůzi konané o dva dny později bylo toto stavební místo odhlasováno většinou z 37 přítomných členů. V porovnání s částkou, kterou za svůj pozemek požadoval E. Čížek, získal lihovar stavební místo velmi výhodně.

Ve chvíli, kdy bylo dojednáno místo pro stavbu lihovaru, bylo třeba se zabývat samotnou stavbou. Ohledně zaslání nabídek byly osloveny dvě firmy z Uherského Brodu a dvě z Uherského Hradiště. Zakázku získala nakonec stavební firma Karel Málek z Uherského Brodu, kterážto nabízela postavení budovy za obnos 35 320 K (druhá uherskobrodská firma zaslala nabídku na 38 017, ani jedna z firem oslovených v Uh. Hradišti nabídku nezaslala).²⁶

Zároveň s hledáním vhodného stavebního místa byla řešena otázka dodání strojního zařízení. Nabízely se firmy z Brna, Prahy i Trenčína, volba nakonec padla na firmu František Jindra z Brna, která sice nebyla nejlevnější,²⁷ ale měla dobré reference od ostatních lihovarů. Tato dodala veškeré strojní zařízení pro lihovar včetně parního stroje.

V období od 24. července (kdy se konala ustavující schůze lihovaru) do 2. září (kdy bylo domluveno dodání strojního zařízení s firmou Jindra) – tedy během asi pěti týdnů – byly zařízeny nejnnutnější formální předpoklady pro zřízení lihovaru. Stále to sice ještě neznamenal, že lihovar skutečně zahájí kampaň letošního roku a že bude slavit úspěchy, ovšem alespoň základy pro takovou budoucnost již byly položeny.

Již 27. září 1912, kdy ještě zdaleka nebyla dostavěna budova lihovaru, bylo rozhodnuto přistoupit ke Družstvu hospodářských lihovarů pro prodej lihu v Praze a k Ústřednímu svazu českých hospodářských společností v Brně.²⁸

²⁵ Moravský zemský archiv v Brně, fond Rolnický družstevní lihovar, s.r.o., Uherský Brod, inv. č. 4, kniha č. 1.

²⁶ Tamtéž.

²⁷ Tamtéž.

²⁸ Tamtéž.

II. 3.1. Zapojení okolních obcí

Z předcházejících řádků je již zřejmé patrné, že nově zakládaný lihovar rozhodně nebyl záležitostí, do které by se zapojili pouze obyvatelé města Uherský Brod. Tři z pěti členů ředitelstva pocházeli z okolních obcí a v dozorčím výboru byl dokonce pouze jediný zástupce pocházející z Uherského Brodu. Podíly lihovaru si zakoupili obyvatelé řady blízkých i vzdálenějších obcí, jmenovitě Havřice, Hradčovice, Lhotka, Nivnice, Prakšice, Slavkov, Suchá Loz, Těšov, Újezd, Vlčnov. Zapojení většího počtu obcí do projektu znamenalo samozřejmě více podílníků, což bylo pro lihovar důležité. Již záhy po ustavující valné hromadě bylo rozhodnuto „zahájit akci za přibíráním podílů a nabídl se předseda pan Čížek a pan odb. učitel Jančík, že zajedou do Vlčnova, Hračovic, Lhotky a Drslavic, aby získali další podíly.“²⁹ Zrovna tak bylo později (22. září) usneseno za účelem navýšení kapitálu navštívit obce Nivnice a Vlčnov a uspořádat zde akce za přibírání členů. Pro tuto záležitost se uvolili předseda Čížek a paní Procházková. (To ve chvíli, kdy již lihovar měl 165 podílů od 93 členů.³⁰)

Skutečnost, že většina podílníků lihovaru pocházela i ze vzdálenějšího okolí města Uherský Brod, přinášela jistá pozitiva ale současně s tím také nemalé nepříjemnosti a komplikace (pro začátek zde stačí připomenout odpor okolních obcí proti výstavbě lihovaru v katastru obce Těšov). Zároveň tak lihovar svým způsobem přispíval k dalšímu prohlubování vztahů mezi okolními menšími obcemi a městem Uherský Brod jako místním centrem.

II. 3.2. Odborný učitel František Jančík

Osobnost, která stála u vzniku lihovaru jako jeho hlavní podněcovatel, stojí za bližší připomínku. Tento učitel na místní zimní hospodářské škole, byl zajisté postavou, která po určité období měla jistý vliv na vývoj a především

²⁹ Moravský zemský archiv v Brně, fond Rolnický družstevní lihovar, s.r.o., Uherský Brod, inv. č. 4, kniha č. 1.

³⁰ Tamtéž.

rozvoj hospodářství na uherskobrodsku. Představu o jeho významu si můžeme vytvořit již lehkým načrtnutím jeho činnosti.

Nejenže byl František Jančík hlavním iniciátorem vzniku místního lihovaru, rovněž se zasloužil svým snažením o vznik Hospodářského družstva v Uherském Brodě v roce 1910 a do roku 1915 byl rovněž jeho jednatelem.³¹ Poměrně ostře a snad i zaujatě laděný článek *Slováckých novin* dokonce natolik zveličuje jeho vliv v Hospodářském družstvu, že tvrdí, že je jeho „skutečným ředitelem (nikoliv však podle jména).“³² *Slovácké noviny* jako list spojený s lidovou stranou vícekrát obviňovaly nejen Jančíka, ale rovněž další osoby (především ředitele zimní hospodářské školy Vokáče) především z výpadů proti kněžstvu („Zdejší hospodářští učitelé Vokáč a Jančík neopomenou žádnou příležitost, aby do kněžstva hloupě netrkli.“³³) Na stránkách *Zájmu Slovače* pak bývala tato obvinění následně vyvracena, ale skutečností zůstává, že článků útočících na kněžstvo jako celek ale i na jednotlivce se zde neobjevovalo zrovna málo. Obě periodika si nicméně nezůstávala nic dlužná ani v emotivnosti jednotlivých příspěvků, proto je třeba dívat se na některé výroky s rezervou.

Jančík byl krátce (pouze v letech 1916-1917) také ředitelem fungujícího „Družstva pro chov a výkrm zušlechtěného vepře moravského v Uh. Brodě, zapsané společenstvo s ručením omezeným.“³⁴

Jak již bylo uvedeno výše, byl odborný učitel Jančík právě tím, kdo snad nejvíce propagoval myšlenku založení lihovaru na uherskobrodsku. Mimo jiné tuto problematiku v souvislosti se změnou zákona v roce 1912 široce rozebírá na stránkách místních novin, *Zájmu Slovače*. Ukazuje situaci lihovarů dříve zřízených, možnosti pro nově zřízené lihovary a nezapomíná apelovat na čtenáře („A bylo by škoda, ba hospodářským hříchem, když by se jmenované obce, neb aspoň některé nevzchopily a nechaly si ujít tak vzácnou příležitost za osamostatnění se z hospodářské odvislosti.“³⁵)

³¹ Moravský zemský archiv v Brně, fond Hospodářské družstvo, z. s. s r. o., Uherský Brod, inv. č. 11, kart. č. 1.

³² *Slovácké noviny*, 10. února 1912, č. 11, str. 3.

³³ *Slovácké noviny*, 9. října 1912, č. 74, str. 2.

³⁴ Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, fond Obchodní a živnostenská komora v Olomouci (1859-1949), inv. č. 4342, kart. č. 567.

³⁵ Jančík, F. : Jest prospěšno stavěti lihovar?. *Zájmy Slovače*, 27. července 1912, č. 30, s. 1-2.

II. 4. První kampaň

Pro vznikající lihovar bylo třeba přijmout také správce lihovaru, dílovedoucího. Na doporučení ředitele lihovarnické školy v Praze byl přijat Jan Nacházel, s platem 120 K měsíčně plus byt s otopem.³⁶ Mzda dělníků v lihovaru byla stanovena na 2,20 K, denně se ovšem vyplácely pouze 2 K, zbývajících 20 h se mělo vyplatit teprve po skončení kampaně, pokud by dělník v závodu vydržel. Za správce Nacházela měl podnik platit veškeré poplatky nemocenské, úrazové i penzijní, za dělnictvo pak měly být poplatky hrazeny podle zákona.³⁷

Posledním nezbytným předpokladem pro zahájení kampaně byla surovina ke zpracování. Jelikož o vzniku lihovaru bylo rozhodnuto v létě a vše se provádělo ve spěchu proto, aby lihovar mohl začít ještě týž rok fungovat, bylo usneseno, že členové dodají pouze tolik suroviny, kolik bude v jejich silách. Brambory byly pro zpracování nejprve zamítnuty, ale pravděpodobně vzhledem k nevelkým předpokladům ohledně dodání řepy byly posléze také přijímány. Zbývajících surovinu bylo stanoveno dokoupit. Nakonec se kupovalo ještě 10 vagonů brambor a 2 vagony melasy.³⁸

Práce v lihovaru byla zahájena 26. listopadu 1912, ale zahájení se neobešlo bez komplikací. Po prohlídce lihovaru bylo stanoveno po čtyřech dnech raději výrobu přerušit a dokončit zbývajících práce.³⁹

Se zahájením činnosti souvisí také produkce výpalků používaných ke krmení, podle propočtů odborného učitele Jančíka mělo na 1 podíl připadnout 37 kg výpalků denně, na jednotlivé obce pak připadalo:

Nivnice	1887 kg	51 podílů
Vlčnov	851 kg	23 podílů
Prakšice	999 kg	27 podílů
Těšov	666 kg	18 podílů
Újezd	259 kg	7 podílů
Havříce	185 kg	5 podílů

³⁶ Moravský zemský archiv v Brně, fond Rolnický družstevní lihovar, s.r.o., Uherský Brod, inv. č. 4, kniha č. 1.

³⁷ Tamtéž.

³⁸ Tamtéž.

³⁹ Tamtéž.

Hradčovice	222 kg	6 podílů
Lhotka	74 kg	2 podíly
Uh. Brod	1517 kg	41 podílů

Členstvo ovšem o výpalky pravděpodobně příliš nestálo. „Více členů žádá, aby byli sprostěni povinnosti odebírat výpalky odůvodňující že jsou pro letošek krmivem zásobení. Usneseno zásadně nesprostit nikoho povinnosti odebírat výpalky, nýbrž pokud by nebyly vyzvednuty, vypustiti je na útraty členů, kteří je neodebrali, do kanálu.“⁴⁰ Členové ze vzdálenějších obcí však mohli požádat místní členy o odběr jejich výpalků, zároveň však muselo být zajištěno pravidelné odebírání výpalků tak, aby nezůstávaly nadbytky a zároveň aby nechybělo. Z pozdějších záznamů je patrné, že členové skutečně výpalky v první kampani příliš neodebírali a museli platit za jejich likvidování, což nesli se značnou nevolí a ohledně vyúčtování výpalků byly ještě vedeny vášnivé debaty. Lihovar však zahájil svoji činnost poměrně náhle, jednotliví členové pravděpodobně opravdu nepočítali s takovým množstvím výpalků a krmivo měli obstaráno odjinud.

Na druhou stranu bylo členstvo také mírně liknavé, pokud jde o splácení podílů – 15. prosince stále ještě zůstávalo nesplaceno 9300 K (což představuje zhruba čtvrtinu z celkového množství podílů).⁴¹ Dá se předpokládat, že jednotliví členové se možná nechali přesvědčit přednáškami o výhodách a přínosech lihovaru od odborného učitele Jančíka, popř. jiných agitátorů lihovaru, avšak později jejich původní zájem opadl nebo neměli možnost dostat svým závazkům. Ať už důvody členstva pro neodebírání výpalků a nesplácení podílů byly jakékoliv, ředitelstvo i zde zaujalo jasný postoj a členům, kteří nesplácejí podíly byl účtován 8% úrok z prodlení. Pokud však měl lihovar rozběhnout svou činnost a v následujících letech, dosáhnout ekonomického úspěchu a stát se skutečným přínosem pro všechny členy družstva, bylo takového postupu jistě zapotřebí.

Finanční situace lihovaru byla totiž v začátcích poměrně tíživá. Účty od firmy Jindra v konečném důsledku přesahovaly původní částky (přestože se objevovaly závady a problémy s namontovaným zařízením, několikrát bylo kontrolováno jak zástupci firmy Jindra, tak odborníky pozvanými lihovarem) a

⁴⁰ Moravský zemský archiv v Brně, fond Rolnický družstevní lihovar, s.r.o., Uherský Brod, inv. č. 4, kniha č. 1.

⁴¹ Tamtéž.

rovněž nastal problém s odprodejem pozemku (město chtělo odprodat větší část pozemku, samozřejmě za vyšší částku).⁴² Odborný učitel Jančík ukládal přebytky u Hospodářského družstva, zároveň však z pokladny družstva byly vypláceny platy, když v pokladně lihovaru nebyly žádné peníze. Situace byla zpočátku vyrovnaná, ale na konci ledna již dlužil lihovar družstvu 9000 K (teprve v této chvíli si lihovar nechal u družstva otevřít účet).⁴³ Ostatní pohledávky byly pak prozatím placeny směnkami a byla vyvíjena snaha získat úvěr. Z oslovených ústavů však byl ochoten poskytnout půjčku pouze *Bankovní ústav*, ale s příliš vysokým úrokem. Ostatní ústavy zdůvodnily svou neochotu současnou peněžní tísň a nedostatkem peněz. Pro možnost získání levnější půjčky hypoteční bylo nakonec odsouhlaseno raději zaplatit vyšší částku požadovanou městem za pozemek – v té době měl lihovar dluh již 53 000 K a dokonce byli požádáni členové, kteří mají volnou hotovost, aby ji lihovaru půjčili.⁴⁴

Lihovaru bylo pro jeho první kampaň přiděleno 376 hl kontingentu, ale 29. ledna bylo zřejmé, že podle současné výroby a stávajících zásob bude možno vyrobit pouze 247 hl. Pro zbývajících 129 hl tak bylo zapotřebí sehnat další surovinu, v úvahu přicházely brambory nebo kukuřice. Nakonec byla vybrána právě kukuřice, protože se jako defektní (vinou špatné úrody) prodávala levněji.⁴⁵

Ředitelstvo ovšem také začalo připravovat lihovar pro příští kampaň, pro kterou se předpokládalo obdržení kontingentu kolem 600 hl, přičemž podle propočtů by tomuto množství mělo odpovídat dodání 25 q (q= metrický cent) řepy a 10 q brambor na 1 podíl. Proto se také začátkem března 1913 začalo projednávat zakoupení semena lihovarem. Na mimořádné valné hromadě pak bylo mimo jiné usneseno zakoupit na 1 podíl 3-4 kg řepného semena a brambor dle potřeby, přičemž jednotlivé obce měly sepsat požadované množství od místních členů a seznamy předložit ředitelstvu.⁴⁶

Také správce Nacházel se snažil v lihovaru zabydlet. Již v prosinci požadoval vymalování bytu (což mu bylo zamítnuto s odůvodněním, že je třeba nechat stavbu vyschnout a vymalování se provede v létě), v červnu pak byla zamítnuta další jeho žádost, tentokrát o povolení chovat krávu. Že si již předtím

⁴² Moravský zemský archiv v Brně, fond Rolnický družstevní lihovar, s.r.o., Uherský Brod, inv. č. 4, kniha č. 1.

⁴³ Tamtéž.

⁴⁴ Tamtéž.

⁴⁵ Tamtéž.

⁴⁶ Tamtéž.

pořídil a chová kozu, bylo vzato na vědomí.⁴⁷ Ředitelstvu se ovšem nezamlouvalo jeho jednání v případě, kdy si objednal betonovou dlažbu místo cihlové bez předchozího prodiskutování. Navrácení cihlové dlažby pak musel zaplatit z vlastní kapsy a byl upozorněn, že příště má o všem předem informovat ředitelstvo. Další pokus o rozšíření vlastního hospodářství, kdy si správce pořídil 2 prasata, byl rovněž zamítnut s odůvodněním „že by členstvo různým způsobem zařizování to posuzovalo.“⁴⁸

Po první kampani byl příjem pokladny lihovaru 173 227,07 K, na účet příštího roku byla připsána ztráta 648,34 K. Podle výpočtů bude nadále třeba, aby lihovar vydělal ročně nejméně 18 000 K, nemá-li nastat situace, kdy bilance bude končit schodkem. Situace lihovaru by se mohla vylepšit získáním podpory z veřejných prostředků, ovšem na to bylo zapotřebí mít splacenu nejméně polovinu investovaného kapitálu (99 000 K) a polovina investovaného kapitálu musela být zároveň vlastním majetkem. Za tímto účelem bylo usneseno navýšit vlastní podílový kapitál (který při 185 podílech představoval obnos 37 000 K), pro což se nabízely dvě možnosti, rozebrání dalších 63 podílů nebo navýšení podílu na 275 K.⁴⁹ Mimořádná valná hromada posléze schválila druhou z možností.

Během následující kampaně roku 1913- 1914 přetrvávaly problémy s odebráním výpalků, následkem čehož pak „musejí býti tyto vypouštěny do kanálu, což jest veliká škoda, jak pro dotyčné členy, tak i pro lihovar, ježto týž bude míti pak ještě náklad s odklizováním výpalků v jámě usazených. Jsou mnozí členové, kteří neuznávají ceny tohoto výtečného krmiva a je raději pouštějí do kanálu.“⁵⁰ Přičemž výpalky byly členům ponechávány za cenu 20 h za 100 kg.

Ke konci druhé kampaně se vyhroutil záležitost správce Nacházela a to do velmi nepříjemného konce. Jelikož tento byl v poslední době „více opilý než střízliv“⁵¹ a nejenže tato skutečnost měla podle ředitelstva za následek velmi špatnou výrobu, rovněž nebyl schopen dát do pořádku účetní knihy a odmítal vydat záznamy o výpalcích, bylo rozhodnuto jej ihned propustit ze služeb (s

⁴⁷ Moravský zemský archiv v Brně, fond Rolnický družstevní lihovar, s.r.o., Uherský Brod, inv. č. 4, kniha č. 1.

⁴⁸ Tamtéž.

⁴⁹ Tamtéž.

⁵⁰ Tamtéž.

⁵¹ Tamtéž.

povolením bydlet v lihovaru do konce měsíce). Naposledy se první správce lihovaru ozval o měsíc později, když se chystal zažalovat lihovar pro vyplacení obnosu 320 K. Tato záležitost byla nakonec vyřešena odstupným ve výši 200 K, aby lihovar nemusel k soudu.⁵²

Celkově se však lihovar nacházel před první světovou válkou v situaci, která nebyla ani nijak zásadně tíživá, ani záviděníhodně prosperující. Lihovar měl stále dluhy, které bylo třeba splácet a členstvo, se kterým byly stále vedeny debaty o odebírání případně neodebírání výpalků. Na druhou stranu lihovar bez problémů vyráběl, poskytoval členům odbyt pro vypěstovanou řepu a brambory a těm, kdo o ně stály, také výpalky.

⁵² Moravský zemský archiv v Brně, fond Rolnický družstevní lihovar, s.r.o., Uherský Brod, inv. č. 4, kniha č. 1.

III. Lihovar v období 1. světové války a poválečná krize

III. 1. Situace v monarchii a ve světě

Celkově nebyla habsburská monarchie připravena na potřeby nadcházející války. Jako celek se stále v podstatě nacházela na přechodu od agrárního v průmyslový stát, přeměna k „válečnému hospodářství“ (novému jevu, v dřívějších konfliktech neznámému) trvala zhruba první válečný rok.⁵³ Další nepříznivou skutečností bylo neklidné zázemí několikanárodnostní monarchie, způsobené emancipačním úsilím jednotlivých národů. Situaci příliš nezlepšovala hospodářská centralizace v hlavním městě monarchie, zde stojí za zmínku protest pražské OŽK proti přeložení prodejní kanceláře lihovarnického syndikátu z Prahy do Vídně koncem roku 1915.⁵⁴ Ve všech významných odvětvích a oborech hospodářství určovaly podmínky pro hospodářskou činnost vládní orgány za spolupráce představitelů velkokapitálu.⁵⁵ K hlavním zásahům do hospodářství patří stanovení maximálních cen, regulace průmyslové výroby státními zakázkami, přidělování pracovních sil, surovin a paliv do preferovaných výrobních programů, usměrňování osevních ploch a stavů hospodářského zvířectva, omezení spotřeby obyvatelstva přidělovým systémem a mnohé další.⁵⁶ Veškerá snaha však stejně nedokázala zabránit nejen ekonomickému zhroucení monarchie, ale i jejímu rozpadu na jednotlivé nástupnické státy. Tyto posléze nemohly jednoduše zrušit tento systém řízeného hospodářství a odstraňovaly jej tedy postupně, dílčími úpravami.⁵⁷

Válka samozřejmě také zasáhla město Uherský Brod, jeho obyvatele i hospodářství. Nejen nedostatek potravin a dražota, ale i národní útlak spojený se sledováním představitelů českých spolků a institucí, prohlubovaly nespokojenost

⁵³ Jakubec, I.-Jindra, Z.: Dějiny hospodářských českých zemí. Od počátku industrializace do konce habsburské monarchie. Karolinum, Praha 2007, str. 389-397.

⁵⁴ Tamtéž, str. 403.

⁵⁵ Průcha, Václav a kol.: Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992, I. díl (1918-1945). Brno 2004, str. 30.

⁵⁶ Tamtéž, str. 56-57.

⁵⁷ Tamtéž, str. 57-58.

obyvatelstva.⁵⁸ Tíživé bylo nejen odevzdávání zemědělských produktů a válečné rekvizice, ale ve městě se objevovali také tzv. „keřasi“ snažící se co nejvíce vydělat na současné situaci a prohlubující válečnou bídu. Řada městských podniků během války neutrpěla velké ztráty, např. Kučerova továrna na zpracování ovoce, Janáčkův pivovar, různé židovské obchody a rovněž Rolnický družstevní lihovar.⁵⁹ O to více se však (minimálně v případě lihovaru) projevila krize poválečná.

III. 2. Lihovar v letech 1914 – 1918

Začátek války se v hospodaření lihovaru pravděpodobně nijak výrazně neprojevil. Rozhodně ne natolik, aby nová situace musela být probrána na některé z konaných schůzí, či vůbec alespoň zmíněna. Byly nadále podepisovány směnky na pokrytí dluhů lihovaru, bylo obsazeno místo správce lihovaru – přijal jej pan J. Vašín s platem 140 K měsíčně, přičemž během letních měsíců se měl vrátit k vlastnímu hospodářství, probíral se nákup pračky a váhy, na valné hromadě konané 2. září 1914 byly přečteny jednotlivé zprávy (výroční, jednatelská, obchodní a účetní – čistý zisk minulé kampaně je tentokrát 800 K, a revisorů účtů) a provedeny volby do dozorčího výboru.

První zápis napovídající, že probíhá válka, pochází až z 11. října, kdy bylo třeba zvolit nové členy dozorčího výboru místo těch, kteří narukovali (Smetana Štěpán, Man Jan; místo nich zvoleni Skyba František a Eduard Čížek). Další významnější zásah, který lihovaru přinesl válečný stav, je zřejmý z protokolu valné hromady konané 26. července 1916. Důsledkem rekvizice byl lihovar nucen odevzdat měděné součásti a nahradit některé stroje novými, zároveň však „*při této příležitosti bude se doporučovati provésti některé opravy a vystaviti kůlnu ve vhodný čas.*“⁶⁰ Jak moc byly vlastně tyto rekvizice pro samotný lihovar zátěží? Když je zároveň s nimi projednáváno provádění oprav a výstavba kůlny, tedy v podstatě další investice do lihovaru? Samotné fungování a práce v lihovaru tedy pravděpodobně zatím válkou zásadně zasaženy nebyly. To samé však nemusí

⁵⁸ Zemek, M. a kol.: Uherský Brod. Minulost i současnost slováckého města. Brno 1971, str. 214.

⁵⁹ Zemek, M. a kol.: Uherský Brod. Minulost i současnost slováckého města. Brno 1971, str. 214.

⁶⁰ Moravský zemský archiv v Brně, fond Rolnický družstevní lihovar, s.r.o., Uherský Brod, inv. č. 4, kniha č. 1.

platit o členstvu, kterému bylo v září povoleno ponechat si brambory doma, ovšem náhradou za to bylo usneseno přijmout od nich všechnu řepu. Přičemž s přijímáním řepy se mělo začít ihned a za znečištěnou řepu měly být provedeny patřičné srážky.

Dalším zajímavým příkladem vlivu válečného stavu na chod lihovaru jsou informace z protokolu schůze z 8. prosince 1916. Na podzim probíhala jednání o tom, zda při lihovaru zřídit také chov vepřového dobytka, aby byly lépe zužitkovány výpalky. Tato myšlenka byla přijata příznivě a podniku byla dokonce slíbena podpora. Na informační schůzi se pak ovšem zástupci lihovaru nedostavili, z čehož bylo usuzováno, že o zřízení není zájem. Jednání pak sice probíhala dále, ale město Uherský Brod nakonec odradilo zakladatele od místa za lihovarem požadavkem na přemrštěnou cenu za pozemek a ten přesunul své snahy do Biskupic u Luhačovic, kde nakonec uspěl. (Zřízení výkrmny při lihovaru se pak projednávalo ještě na valné hromadě 17. prosince, kde bylo nakonec rozhodnuto od podobného záměru upustit především proto „že začátky v lihovaru byly těžké, a proto pouštět se do nového považuje za nebezpečné.“⁶¹)

Poslední přímou připomínkou a poukazem na skutečnost, že se země nalézá ve válečném stavu, jsou usnesení rozhodující upsat dvakrát 5000 K na válečnou půjčku.

Skutečná krize pak postihla lihovar až v roce 1917. Na základě jednání ze schůze ředitelstva a dozorčího výboru dne 7. října 1917 (poslední schůze v tomto roce) bylo „*usneseno vzhledem k naprosté neúrodě řepy, jakož i vzhledem k nedostatku uhlí kampaň letos nezačítí a vůbec nepracovati.*“⁶² Zlomově a překvapivě (pokud bychom nebrali v úvahu mimořádnost válečné situace) působí nezahájení kampaně především ve srovnání s úspěchy kampaně předcházející, tedy 1916/1917. Při podávání výrobní a účetní zprávy odborný učitel Jančík upozornil na skutečnost, že lihovar je dle současné bilance již úplně bez dluhu, že jeden podíl zaplacený před pěti lety obnosem 275 K nyní představuje cenu nejméně 500 K a že v právě proběhlé kampani se podařilo průměrně vyrobit z 1 q suroviny 8,47 l lihu, což je téměř o ½ l více než v předchozích letech.⁶³

⁶¹ Moravský zemský archiv v Brně, fond Rolnický družstevní lihovar, s.r.o., Uherský Brod, inv. č. 4, kniha č. 1.

⁶² Tamtéž.

⁶³ Tamtéž.

Během následujícího roku 1918 se pravděpodobně pro nečinnost lihovaru nekonaly ani schůze ředitelstva, kromě dvou případů – z 3. dubna a 29. září. Na obou byly projednávány pouze a výhradně otázky týkající se základního provozu lihovaru, zda sázet a co vlastně sázet (přestože rozhodnutí o zahájení/nezahájení kampaně bylo odloženo až na podzim, bylo rozhodnuto vyzvat členy k sázení řepy, semeno měl opět obstarat lihovar těm členům, kteří by měli zájem), dodávka uhlí (jelikož uhlí stále nebylo k sehnání, usneseno topit dřevem) a dodávka řepy. V kampani 1918/1919 již byl tedy lihovar sice opět v provozu, ale nejhorší chvíle měly teprve přijít.

III. 3. Poválečná krize

Nezahájení kampaně v roce 1917 bylo vzhledem k mimořádným okolnostem víceméně očekávatelné. V následujících několika letech pak lihovar pracoval bez přerušení, vykazoval zisk (např. za kampaň 1918/1919 činil 6 399 K, tento byl ponechán rezervnímu fondu na opravy strojů⁶⁴), investovalo se do oprav lihovaru, bytu správce i strojního zařízení.

Na konci roku 1919 resignoval na místo správce lihovaru Josef Kolísek ve prospěch svého syna Františka Kolíska. Stávající správce však neopustil svou pozici zcela, zůstal do konce kampaně 1919/1920 zodpovědným za chod výroby a svého syna měl během tohoto období seznámit s prací v lihovaru a s jeho správou. Tento přesun výkonu funkce z otce na syna byl nespornou výhodou pro lihovar i jeho vedení, odpadla tak starost se sháněním správce nového, s jeho zaučením, není proto divu, že vše bylo bez námitek odhlasováno.⁶⁵

Zdálo se, že lihovar si již odbyl nejhorší období a čekají jej úspěšná léta. V srpnu 1920 se dokonce projednávala rozsáhlejší investice do přístavby kůlny pro pračku a tato byla nakonec zadána staviteli Málkovi za obnos 25 000 K.⁶⁶ Další významnou investicí pak bylo v následujícím roce 1921 zakoupení nového stroje „Rapid“. S jeho dodáním to ale nebylo nijak jednoduché a průtahy způsobily ředitelstvu nemalé starosti se zahájením kampaně. V zimě 1921 se pak

⁶⁴ Moravský zemský archiv v Brně, fond Rolnický družstevní lihovar, s.r.o., Uherský Brod, inv. č. 4, kniha č. 1.

⁶⁵ Tamtéž.

⁶⁶ Tamtéž.

projevily problémy se zaměstnanými dělníky, jelikož totiž výroba nepostupovala řádným způsobem, dělníci v lihovaru nepracovali, ačkoliv byli za práci placeni. Vedení se rozhodlo tento stav změnit a nepracujícím dělníkům přestali vyplácet mzdu. Zároveň však uznali za nepřijatelné, aby byli dělníci zaměstnání mimo lihovar (rozhodnutí se týkalo především topiče),⁶⁷ čímž jejich aktuální situaci ještě ztížili – tedy, dělník byl zaměstnán lihovar, ale jelikož výroba byla problematická, nedostával mzdu, ale zároveň si nemohl obstarat nové zaměstnání.

Na mimořádné valné hromadě ze 14. května 1922 již ale (mimo jiné) jednatel Janíček „*pojednává vážně o nynější situaci oproti velmi dobré konjunkturu předešlých let a upozorňuje ke zvl. šetrnosti, jelikož cena lihu bude klesati.*“⁶⁸ Pro kampaň 1922/23 pak bylo povoleno zpracování pouze 60% loňského kontingentu, což samozřejmě znamenalo finanční ztrátu. A situace se rozhodně neměla v nejbližší době zlepšovat. Na jaře roku 1923 totiž jednatel Janíček sděloval informace z valné hromady Družstva lihovarů v Praze, kde se dle jeho slov jednalo také o tom, že pro zpracování v lihovarství budou určeny pouze brambory a cukrovka bude zakázána. Zákon ze dne 22. XII. 1920, č. 687 Sb. z. skutečně určoval pro zakládání nových lihovarů výhradně bramborářské kraje a celkově se projevovала snaha soustředit výrobu lihu z řepařských do bramborářských krajů.⁶⁹ Současná situace lihovarů byla pak dle sdělení jednatele způsobena především tím, že stát má ohromné zásoby lihu, které nemůže odprodat.⁷⁰ Padlo rozhodnutí „*by každý nezávazně sadil pro následující kampaň zemáky za běžnou cenu. Sázání řepy odpadá.*“⁷¹ Na 15. dubna 1923 svolaná mimořádná valná hromada se již musela potýkat s otázkou prodeje lihovaru (ovšem zatím hlasováno proti prodeji). Rovněž bylo na této schůzi rozhodnuto o propuštění správce lihovaru.

Kromě zásob nevyvezeného nadkontingentního lihu, které ležely na skladě, byl jako příčina tehdejšího stavu lihovaru uváděn také nákup stroje „Rapid“. Vedení lihovaru se zcela očividně těsně po válce pustilo do větších investic, než bylo při celkové hospodářské situaci možno zvládnout. Nebo snad byly investice

⁶⁷ Moravský zemský archiv v Brně, fond Rolnický družstevní lihovar, s.r.o., Uherský Brod, inv. č. 4, kniha č. 1.

⁶⁸ Tamtéž.

⁶⁹ Černý, Bohumil: Vývoj lihovarství v českých zemích. In: ČČH, r. 55, č. 4, 1957, str. 700.

⁷⁰ Moravský zemský archiv v Brně, fond Rolnický družstevní lihovar, s.r.o., Uherský Brod, inv. č. 4, kniha č. 1.

⁷¹ Tamtéž.

pro lihovar nutností, vedení postupovalo správně a lihovar se dostal do nelehké situace vinou „vnějších okolností“? Ředitelstvo pravděpodobně neodhadlo aktuální situaci a pustilo se do projektů, které posléze nebylo schopné zaplatit. Rozhodnutí raději podnik prodat, než se jej pokusit zachránit (a ve své podstatě tak možná napravit chybné kroky), jistě také leccos naznačuje.

Již 6. května 1923 však měli členové na prodej lihovaru zcela odlišný názor. „*Pro prodej hlasovalo 70 členů se 110 podíly a pro neprodání členů 4 s 10 podíly, čímž je prodej lihovaru rozhodnut.*“⁷² Následovalo ještě dořešení otázky, kde sehnat peníze na výplatu řepy – obnos 120 000 K usneseno vypůjčit kdekoli, k podpisu směnek byli zplnomocněni pánové Josef a Ludvík Luksovi.

Ovšem záležitost nebyla tak jednoduchá, jak by se snad na první pohled mohlo zdát. Byly sice podány inzeráty do novin a v červenci se konala veřejná dražba zařízení lihovaru. A zde je onen malý háček – na strojní zařízení se nenašel jediný zájemce, čímžtopádem dražba nebyla vůbec konána a o nemovitosti také nikdo nestál. Jednoduchá možnost, jak se zbavit nepříjemné starosti, kterou se očividně lihovar pro ředitelstvo i členy v této chvíli stal, se nedala bez potenciálních kupců provést. Vedení lihovaru bylo tímto snad nečekaným stavem možná překvapeno, nicméně nezbývalo nic jiného, než se pokusit podnik nějakým způsobem nadále vést. Po nevydařené dražbě pak bylo rozhodnuto vyplatit každému členu, který bude chtít vystoupit (takový bude nadále zbaven všech závazků a povinností spojených s lihovarem), 450 Kč – kdo bude chtít, může však také své podíly zvětšit.⁷³

Ačkoliv se již v srpnu na schůzi ředitelstva zmiňovalo zlepšení situace lihovaru vzhledem k novým cenám lihu a také bylo rozhodnuto o podání žádosti na uznání výrobního oprávnění pro příští kampaň, nebylo stále nic definitivně rozhodnuto. Počátkem roku 1924 bylo totiž rozhodnuto vybírat od členů pouze 20 q řepy a jako sankce za nedodání suroviny bylo kromě úhrady ušlého zisku stanoveno zrušení členství. Pro vyčerpání kontingentu se pak bude dokupovat pravděpodobně melasa „*neb něco jiného.*“⁷⁴

Na únorové valné hromadě pak opět vyvstala otázka prodeje lihovaru (na návrh předsedy lihovaru). Nakonec bylo odhlasováno zkusit 1 rok pracovat a pak

⁷² Moravský zemský archiv v Brně, fond Rolnický družstevní lihovar, s.r.o., Uherský Brod, inv. č. 4, kniha č. 1.

⁷³ Tamtéž.

⁷⁴ Tamtéž.

teprve rozhodnout o dalším osudu podniku, členům, kteří by chtěli vystoupit se má vyplatit 275 Kč za podíl (tedy podstatně nižší částka než v červenci minulého roku). Z nevelkých škrtů a změn v členské knize se dá soudit, že členstvo lihovar příliš neopouštělo (hromadný “exodus“ se nekonal ani v červenci, ani později).

Na podzim roku 1924 se nejenom vyskytly problémy s nákupem melasy a bylo nutno počkat se zahájením výroby do 1.listopadu, ale rovněž byla povolána z Prahy technická kontrola, jelikož výroba nepostupovala ve správném tempu – po provedení kontroly byla záhy sjednána náprava a začátkem prosince již výroba probíhala v pořádku (dokonce již byla odeslána první zásilka absolutního lihu a to 48 hl).⁷⁵ Ovšem finanční situace byla pro lihovar stále nelehká a nejistá. Z peněz obdržených za odeslaný líc se měly nejprve hradit směnečné půjčky u družstva lihovarů v Praze a rovněž zakoupená melasa. Členstvo muselo na své peníze ještě nějakou dobu počkat, protože výplata řepy byla odsunuta na pozdější dobu.⁷⁶ Ani z další odeslané zásilky lihu (do 28.prosince bylo vyrobeno celkem 186 hl) se však ještě nedostalo peněz členům – stále ještě nebyla uhrazena celá částka za melasu a jiné nutné potřeby. Celkově byl pro kampaň 1924/25 přidělen kontingent 403, 97 hl, ovšem prozatím, bylo totiž zažádáno o dodatečné zvýšení kontingentu (tento byl po Novém roce navýšen na 450 hl).⁷⁷

Na konci ledna 1925 bylo snad již zapláceno vše absolutně nejnutnější a bylo rozhodnuto vyplácet členům peníze za řepu, pro tento účel bylo aktuálně k dispozici asi 45 000 Kč, výše výplaty pak byla stanovena na 20 Kč za 1 q odevzdané řepy, prozatím jako záloha.⁷⁸ Pro srovnání, za kampaň 1919/1920 bylo členům rovněž usneseno vyplácet nejprve 20 Kč jako zálohu, definitivní výplata činila 25 Kč.⁷⁹

Nelehké období první světové války se v činnosti podniku odrazilo až v poválečné době. Situace zašla tak daleko, že tehdejší vedení podniku se rozhodlo pro odprodej lihovaru a členstvo s tímto rozhodnutím souhlasilo. Nebýt skutečnosti, že o zadlužený lihovar nikdo nestál, byl by prodán v dražbě. Vedení

⁷⁵ Moravský zemský archiv v Brně, fond Rolnický družstevní lihovar, s.r.o., Uherský Brod, inv. č. 4, kniha č. 1.

⁷⁶ Tamtéž.

⁷⁷ Tamtéž.

⁷⁸ Tamtéž.

⁷⁹ Tamtéž.

podniku však nezbylo nic jiného než se dané situaci postavit čelem a pokusit se o záchranu lihovaru.

IV. Od krize k úspěchům

IV. 1. Stabilizace

Lihovar a jeho členy nyní čekalo období, ve kterém se mělo definitivně prokázat, zda podnik skutečně může pracovat ku prospěchu všech zúčastněných. Výraznou osobností, která měla značný podíl na udržení podniku, byl tehdejší jednatel Jan Janíček.

Na valné hromadě z 8. února 1925 „*sám Janíček přednesl výrobní postup lihovaru a vysvětlil zároveň skvělou budoucnost lihovaru.*“⁸⁰ Jednalo se o velká slova, reálnou vizi nebo nějaký druh útěchy pro členstvo? Záleží na tom, z jakého hlediska bychom se na situaci podívali. Vzhledem k aktuálnímu stavu se jednalo spíše o velká slova nebo útěchu, z dlouhodobějšího hlediska byla slova jednatele Janíčka skutečně pravdivá. Ale nepředbíhejme. Totiž, ačkoliv byl lihovaru dodatečně zvýšen kontingent na 450 hl, přes veškeré provedené kroky a vynaloženou snahu nebylo možné sehnat potřebnou surovinu pro zpracování, čímžtopádem nebyl kontingent vyčerpán a kampaň skončila začátkem března 1925 vyrobením 427 hl lihu. Doplatek na dodanou řepu byl pro letošní kampaň stanoven ve výši 3 Kč na každý dodaný 1 q (celkem bylo tedy za kampaň 1924/25 vyplaceno 23 Kč za 1 q), jeho vyplacení bylo ovšem odsunuto na později. Pro následující kampaň rozhodlo vedení lihovaru z neznámých důvodů, že si členstvo lihovaru bude muset samo obstarat semeno cukrovky.⁸¹ Na stejné schůzi byla také dána k 1. dubnu výpověď současnému správci „*pro nesprávné vykonávání povinností.*“⁸²

Je patrné, že „*skvělá budoucnost*“ zatím nepřichází a slova jednatele Janíčka, pokud je myslel skutečně vážně, byla určena spíše vzdálenější budoucnosti. Rozhodnutí ponechat záležitost obstarání řepného semene na jednotlivých členech, znamenala jistě o starost méně pro vedení podniku, ale tato

⁸⁰ Moravský zemský archiv v Brně, fond Rolnický družstevní lihovar, s.r.o., Uherský Brod, inv. č. 4, kniha č. 1.

⁸¹ Tamtéž.

⁸² Tamtéž.

povinnost byla tím pádem přenesena na členstvo, které tím pravděpodobně nebylo příliš nadšeno (případná nespokojenost s dosavadními dodávkami prozatím nebyla nikde v protokolech ze schůzí a valných hromad zaznamenána). Že podnik přišel o dalšího správce také nenaznačovalo, že by se lihovar mílovými kroky ubíral k oné „*skvělé budoucnosti*.“ Na druhou stranu nemůžeme tvrdit, že by byl celkově pro všechny přítěží. Většinu svých funkcí plnil relativně v pořádku, výroba v právě proběhnuvší kampani nebyla nejhorší, vyplácely se peníze za dodanou řepu, členům byly poskytovány řízky, dluh lihovaru byl v červenci 1925 na částce 128 734 Kč a vedení rozhodně nešetřilo ve všech oblastech – dělníkům najatým od pana Langra byla za celoroční práci přidělena odměna 50 Kč.⁸³ V červenci byl pak také přijat (ovšem pouze prozatímně na jeden rok) nový vedoucí pro lihovar Josef Slinták s platem 700 Kč měsíčně.⁸⁴

Již klasickou záležitostí se staly spory lihovaru se sousedy, aktuálně se sousední továrnou na zužitkování ovoce, jejímž vlastníkem byl Jaroslav Kučera. Jednalo se o problém se společným kanálem, resp. s jeho pravidelným čištěním, totiž přestože Kučerova továrna podle slov zástupců lihovaru tento kanál značně znečišťovala, odmítal se továrník spolupodílet finančně na jeho vyčištění – z toho pro vedení lihovaru vyplynula nutnost zřízení kanálu tak, aby bylo znemožněno jeho znečišťování.⁸⁵

Byla však již na blízku ona dlouho očekávaná situace, kdy se lihovar zbaví dluhů a bude pracovat k naprosté spokojenosti všech členů i vedení podniku? Podle zpráv podávaných jednatelem Janíčkem na schůzích by se dalo soudit, že snad ano. Sedmého února 1926 již totiž pojednává o situaci lihovaru a „*zmiňuje se o těžkostech uvést do pohybu lihovar, který minulý rok nepracoval (tedy v kampani 1923/24, kdy se rozhodovalo o prodeji lihovaru, pozn. autora), jak pro těžkou situaci v lihovarství a zvláště pro těžkou finanční situaci lihovaru našeho, což se šťastně překonalo...Dluh lihovaru umořen o 20000 K a do příští kampaně se šlo již s hotovými penězi a lihovaru dán pevnější podklad pro příští roky.*“⁸⁶ A jelikož kampaň 1925/1926 dopadla podle slov jednatele po technické stránce velice skvěle – vyrobeno bylo celkem 632 hl lihu, přičemž vyvezeno bylo 534

⁸³ Moravský zemský archiv v Brně, fond Rolnický družstevní lihovar, s.r.o., Uherský Brod, inv. č. 4, kniha č. 1.

⁸⁴ Tamtéž.

⁸⁵ Tamtéž.

⁸⁶ Tamtéž.

hl,⁸⁷ je patrné, že podnik byl již „z nejhoršího venku.“ Tomu rovněž nasvědčuje skutečnost, že pro následující kampaň se již pro členstvo mělo také obstarávat řepné semeno, na 1 podíl 3 kg s tím, že kdo by jej neodebral, „bude mu obnos za něj připsán k dobru.“⁸⁸ (Ovšem pro následující kampaň již vedení podniku tak benevolentní nebylo a za neodebrané semeno nebyla členům přiznána jakákoliv náhrada.⁸⁹) Také vedení podniku si již neváhalo odhlasovat za svou práci jisté odměny, z jejich výše by se možná dalo posoudit, kdo se věnoval práci pro lihovar nejvíce, totiž předsedovi byla přiznána částka 300 Kč, jednateli 1500 Kč a pokladníkovi 1000 Kč.⁹⁰

Nový správce lihovaru Slinták se pravděpodobně po zkušebním roce dle mínění ředitelstva osvědčil a v září 1926 byl jeho služební poměr upraven následujícím způsobem – pevný měsíční plat 800 Kč, dále byt, otop, světlo, k užívání přilehlý pozemek a odměna z docílené výroby.⁹¹ Pokud by se skutečně jednalo o schopného správce, byly by dohodnuté podmínky adekvátní a odměna z docílené výroby byla jistě svým způsobem motivující (ovšem záleželo by na tom, o jak vysokou odměnu by se mělo jednat).

Je třeba upozornit na jednu důležitou skutečnost – lihovar pro svou činnost a pro zpracování přiděleného kontingentu nevystačil nebo by nevystačil podle předpokladů vedení podniku pouze se surovinou dodanou od vlastních členů. Z tohoto důvodu byla stále pro každou kampaň dokupována melasa z nejrůznějších zdrojů a za nejrůznější ceny (v roce 1926 za cenu 33,50 Kč za 1q⁹², ovšem na podzim následujícího roku 1927 se již cena za 1q vyšplhala k 60 Kč⁹³), ať už od Družstva lihovarů (jehož členem byl lihovar již od září 1912) nebo z cukrovarů. S nakupováním melasy byly zároveň spojeny další výdaje – např. zapůjčení sudů, ve kterých byla melasa dodávána, údajně vyšlo draho, proto se vedení lihovaru raději v září 1926 rozhodlo pro nákup nových, vlastních sudů z Vídně a to celkem 35 kusů v ceně 190 Kč za 1 sud.⁹⁴ A nejen výdaje byly problémem. Např. melasa objednaná pro kampaň 1926/1927 u brněnské firmy v

⁸⁷ Moravský zemský archiv v Brně, fond Rolnický družstevní lihovar, s.r.o., Uherský Brod, inv. č. 4, kniha č. 1.

⁸⁸ Tamtéž.

⁸⁹ Tamtéž.

⁹⁰ Tamtéž.

⁹¹ Tamtéž.

⁹² Tamtéž.

⁹³ Tamtéž.

⁹⁴ Tamtéž.

celkovém množství 600 q byla dodávána se značným zpožděním, což se samozřejmě také negativně odráželo v průběhu kampaně. Mimo zpracování značného množství melasy je vhodné upozornit také na to, že se od období první světové války již lihovar nevrátil ke zpracování brambor (ačkoliv se o tom na schůzích uvažovalo) a členstvo bylo nasměrováno k pěstování cukrovky.

Že kritická poválečná léta zanechala svou stopu na pověsti lihovaru, se dá vytušit z připomínky Jana Hromčíka z Nivnice, kterou vznesl na valné hromadě konané v únoru 1927. Týká se řečí, *„které kolují a nikterak neprospívají lihovaru a žádá vyrozumění jednatelevo k tomu, připomíná úpadek a vzestup lihovaru. Navrhuje by pro věci sporné a kolující řeči nikterak neprospívající lihovaru byla zvolena komise 3 členná,...*“⁹⁵ Bohužel není jisté, o jaké „řeči“ se přesně jednalo, jejich závažnost a možný dopad na reputaci lihovaru ale jistě nebyly zanedbatelné, vzhledem ke skutečnosti, že se o nich jednalo na valné hromadě a dokonce kvůli nim byla zřízena zvláštní komise. Jistou náповědou však může být závěr tohoto bodu jednání, kde je navrhováno *„by zaměstnanci lihovaru nebyli terorizováni a poškozováni a v případě neshody stížnost byla přednesena dozor. výboru a ředitelství.“*⁹⁶ Je tak možné, že ony řeči, které neprospívají lihovaru, se týkaly zacházení vedení lihovaru se zaměstnanci. Podnik se sice v nedávné minulosti musel potýkat s mnoha problémy a jeho vedení snad nebylo ideální, začínal však prosperovat a pomluvy v dané situaci nebyly žádoucí a mohly by jej poškodit.

⁹⁵ Moravský zemský archiv v Brně, fond Rolnický družstevní lihovar, s.r.o., Uherský Brod, inv. č. 4, kniha č. 1.

⁹⁶ Tamtéž.

IV. 2. Vývoj mezi léty 1927 – 1930

Bez nadsázky se dá tvrdit, že podniku se dařilo. Ačkoliv se stále vyskytovaly obtíže nejrůznějšího charakteru, ředitelstvo je překonávalo. Pro kampaň 1927/1928 byl již lihovaru přidělen kontingent ve výši 756 hl lihu, přičemž na toto množství dokonce lihovaru nepostačovala dodaná surovina a musela být přiohledněna další melasa (konkrétně 400 q).⁹⁷

Oproti tomu v následující kampani 1928/1929 měl nastat naprosto opačný problém. Jelikož řepa byla tentokrát cukernatější o 1°, přidělený kontingent 690 hl mohl být naprosto bezproblémově vypálen, ovšem podle propočtů by poté stále ještě zbývalo asi 800-1000 q řepy. Z tohoto důvodu se vydal jednatel Janíček osobně do Prahy, aby zde mohl žádat o povolení zpracovat přebytečnou řepu – a to třeba i na účet příští kampaně.⁹⁸ Cesta jednatele do Prahy a ochota přistoupit i na možnost zpracování nadbytečné řepy jistě také svědčí o závažnosti nastalé situace. Naštěstí bylo zvýšení kontingentu nejen přislíbeno, ale skutečně přiděleno a lihovar vyvezl v této kampani 741 hl (přičemž vyrobeno bylo celkem 780 hl, rozdíl 38 hl 83 l byl převeden do příští kampaně jako nadvýroba; pro doplnění je možno uvést, že lihovar pracoval celkem 118 dní a denně vyrobil 660 hl).⁹⁹

Ale kampaň 1928/1929 nebyla pouze o dobrých zprávách a úspěších, na obzoru se podle slov jednatele Janíčka rýsovala nepřijemná situace. Na valné hromadě v únoru 1929 hovořil mimo jiné o celkové situaci v lihovarství a zmínil se také o tom, že po vydání nového lihového zákona se situace vylepší, ovšem zároveň se také připravuje snížení ceny za řepný líc.¹⁰⁰ Tato skutečnost by lihovaru v situaci, kdy se zaměřil především na zpracování řepy (a nyní již také v podstatně menší míře melasy), rozhodně mohla přinést nemalé ztráty.

Že ve vedení lihovaru nepanovala naprostá shoda a naopak čas od času propukly spory, je zřejmé z problémů, které nastaly při volbě nového ředitelstva na schůzi ze 3. února 1929 a definitivně byly vyřešeny až na mimořádné valné hromadě ze 17. března 1929. Když byl totiž místo dosavadního jednatele Jana Janíčka zvolen Jan Uhlík, demonstrativně se vzdal své nové funkce člena

⁹⁷ Moravský zemský archiv v Brně, fond Rolnický družstevní lihovar, s.r.o., Uherský Brod, inv. č. 4, kniha č. 1.

⁹⁸ Moravský zemský archiv v Brně, fond Rolnický družstevní lihovar, s.r.o., Uherský Brod, inv. č. 4, kniha č. 2.

⁹⁹ Tamtéž.

¹⁰⁰ Tamtéž.

ředitelstva nejen sám Janíček, ale spolu s ním také pokladníkem zvolený Jan Šobán – oba odstupující členové uvedli jako důvod nezvolení dosavadního jednatele.¹⁰¹ Ovšem to, co ze strany pokladníka Šobáně snad může vypadat jako gesto, kterým se snaží bránit dosavadního jednatele, je na březnové valné hromadě uvedeno na pravou míru. Zde totiž Jan Šobán po delší vysvětlující řeči prohlašuje, že je ochoten odvolat svou resignaci pod podmínkou, že obdrží jako pokladník odměnu 2000 K ročně, ovšem je ochoten vzdát se všech odměn za schůze.¹⁰² Jan Šobán tak pokladníkem zůstal, zatímco místo bývalého jednatele Janíčka byl do ředitelstva zvolen Jan Man z Prakšic. Skutečně tedy Jan Šobán v únoru nepřijal funkci kvůli nezvolení Jana Janíčka jednatelem? Nebo se ukázalo, že Janíček jednatelem rozhodně zvolen znovu nebude, zatímco o Šobáně jako pokladníka byl mezi ostatním členy zájem – proč potom nepožadovat vyšší odměnu za práci? Jelikož tentokrát vycházíme pouze ze zápisů ze schůzí a valných hromad a jiné prameny nejsou v tomto případě k dispozici, nemůžeme na výše položené otázky odpovědět, zrovna tak jako neznáme přesný důvod pro nezvolení Jana Janíčka jednatelem – v předchozích záznamech není patrné jakékoliv závažné pochybení z jednateleovy strany, spíše se dá soudit o opaku.

Pokud jde ale o samotný lihovar, v následující kampani 1929/1930 byl podobně úspěšný jako v kampani minulé. Od členů mělo být vybráno 50 q řepy na 1 podíl a dokoupit se mělo navíc 100 q melasy. Ovšem výroba byla nyní spojena s vyššími náklady než tomu bývalo dříve, jelikož bylo nutno pracovat déle a díky tomu se spálilo více uhlí. Jako možné řešení situace bylo odhlasováno v listopadu 1929 zakoupení nové kádě, ale (protože není třeba penězi plýtvat) pouze pokud by náklad na její zakoupení nebyl vyšší, než kolik by stála delší výroba.¹⁰³

Ale členstvo přece jen nebylo zcela spokojené a svou nespokojenost dalo také najevo. Na podzim 1929 si stěžovali pánové Kapsa a Vlk na špatné zacházení správce lihovaru Slintáka s jednotlivými členy při dodávání řepy. Správci bylo v tomto případě nařízeno, aby se k členům choval slušně. Ovšem další stížnost výše zmíněného pana Vlka, která se týkala problémů s rozdělováním řízků, byla vyřešena vskutku snadno a rychle, tedy následovně: „... *představenstvu i dozor.*

¹⁰¹ Moravský zemský archiv v Brně, fond Rolnický družstevní lihovar, s.r.o., Uherský Brod, inv. č. 4, kniha č. 2.

¹⁰² Tamtéž.

¹⁰³ Tamtéž.

*výboru bude milé, když z řad členstva vyjde takový návrh, na rozdělování řízků, aby byli všichni členové spokojeni.*¹⁰⁴ Jinými slovy, všichni najednou za daných podmínek podle mínění ředitelstva spokojení být nemohou a bohužel pan Vlk zrovna patří k těm nespokojeným. A pokud sám nevymyslí způsob, jak tuto situaci změnit, pravděpodobně i nespokojeným zůstane.

Během zimy se pomalu začínala rýsovat pro lihovar nebezpečná situace. V lednu byli vysláni do Prahy dva členové, aby intervenovali za zvýšení kontingentu, jelikož přebytečnou surovinu nebylo možno odprodat ani cukrovarům, které o ni vzhledem k aktuálním nízkým cenám cukru nestály.¹⁰⁵ Ovšem určitý dodatečný kontingent lihovar obdržel, tudíž osobní intervence byla úspěšná. Zároveň se ale objevily nepříjemné zprávy. Lihovar se totiž v důsledku převážného zpracování řepy zařadil mezi nejmenší lihovary, pokud se jedná o výši obdrženého kontingentu – lihovary zpracující brambory (třebas i přes částečné zpracování kukuřice, melasy a dokonce řepy) dostávají přírážku 25%.¹⁰⁶ Z tohoto důvodu byla logicky projednávána možnost se už pro příští rok alespoň částečně připravit na výrobu z brambor, přičemž definitivní rozhodnutí bylo ponecháno na valnou hromadu, ovšem ceníky bramborové sadby se měly od Svazu pěstitelů zemáků vyžádat ihned.¹⁰⁷

Ale ještě než byla svolána valná hromada, ředitelstvo odhlasovalo pro následující rok na každý podíl zakoupení 3 kg kvalitního řepného semene a 50 kg sadbových brambor, přičemž tyto měly být členům dodány zdarma.¹⁰⁸ Na valné hromadě 23. března 1930 pak bylo v podstatě toto rozhodnutí již pouze přijato. Návrh jednatele objednat 50 kg sadbových brambor na 1 podíl pro členy zdarma byl jednohlasně přijat, stejně tak jako jeho návrh na opětné zpracování řepy v následující kampani.¹⁰⁹ Vedení lihovaru v případě přechodu ze zpracování řepy na zpracování brambor postupovalo opatrně, což se mu jistě nedá vyčítat. Rázné rozhodnutí o „výměně řepy za brambory“ snad ani nebylo realizovatelné, zcela jistě by neproběhlo hladce a naopak by mohlo přinést značné problémy a komplikace – lihovaru i členům.

¹⁰⁴ Moravský zemský archiv v Brně, fond Rolnický družstevní lihovar, s.r.o., Uherský Brod, inv. č. 4, kniha č. 2.

¹⁰⁵ Tamtéž.

¹⁰⁶ Tamtéž.

¹⁰⁷ Tamtéž.

¹⁰⁸ Tamtéž.

¹⁰⁹ Tamtéž.

IV. 3. Vodovod

Již při zařizování lihovaru v roce 1912 se řešilo, zda na pozemku bude pro provoz lihovaru dostatek vody. V roce 1930 pak poprvé přišla v úvahu možnost výstavby vodovodu k lihovaru. Začala probíhat jednání s obcí a s majiteli pozemků, přes které by měl tento vést. V úvahu připadala možnost vedení vodovodu od soutoku řek Olšavy a Korečnice, dál po obecní cestě kolem zahrady pana Pultra a nakonec přes zahradu dotyčného až do lihovaru. A zdálo se, že vše půjde hladce – pan Pultr neměl proti stavbě námitky, vyžádal si pouze, aby mu bylo dovoleno používat potrubí lihovaru od stavby po jeho zahradu.¹¹⁰

Také náklady na výstavbu nevypadaly nijak hrozivě, mělo se jednat o obnos 25 000 Kč, přičemž částka by byla údajně dle slov jednatelových lehce splacena díky dalšímu neprodlužování výroby pro nedostatek vody. Ostatně jednatel se velmi přimlouval za vybudování vodovodu na nejedné schůzi. Nutnost této investice pak obhajoval např. následovně: „...že se zase jeví velký nedostatek vod. Tím se předně kampaň značně prodlužuje, což je spojeno s velkým vydáním a na druhé straně líná teče málo chlazený a tím vznikají při vyskladňování velké výtraty, které jdou na účet lihovaru k tíži.“¹¹¹

Jenže se objevil háček. Lihovar zjevně neměl štěstí na sousedy. Nebo jeho vedení se sousedy neumělo správně vycházet. Každopádně stavba vodovodu byla na konci července 1931 zablokována právě panem Pultrem, který ze začátku neměl žádné námitky proti stavbě. Nyní se však začal hlásit o náhrady, které mu však dle jeho mínění jednatel lihovaru odmítá přiznat. Pro jednání s panem Pultrem byl tedy vybrán dr. Procházka, jeho dobrý známý, aby záležitost byla co nejdříve úspěšně vyřešena.¹¹² Ovšem ani dr. Procházka nedovedl jednání s panem Pultrem ke zdárnému konci, bylo tedy třeba hledat nové možnosti. Nejvhodnější se ukázalo vedení vodovodu kolem řeky Olšavy a posléze kolem silnice – pro tuto cestu nebyly překážky ani ze strany města, ani ze strany vodohospodářského

¹¹⁰ Moravský zemský archiv v Brně, fond Rolnický družstevní lihovar, s.r.o., Uherský Brod, inv. č. 4, kniha č. 2.

¹¹¹ Tamtéž.

¹¹² Tamtéž.

úřadu. Nový rozpočet na stavbu představoval 25 000 Kč „*bez budky a vykopávky*“¹¹³ a platební podmínky byly stanoveny na 2 roky.

Nakonec ale prozatím nebyl uskutečněn ani tento plán na zřízení vlastního vodovodu, protože byl odložen z důvodu očekávání nového lihového zákona a nízkého přiděleného kontingentu. V únoru 1932 byla dokonce projednávána možnost připojení lihovaru k městskému vodovodu, jelikož pokud by se lihovar rozhodl pro přípojku nyní, stálo by jej to 250 Kč, kdežto při pozdějším připojení by se cena vyšplhala na 600 Kč.¹¹⁴ Město nechalo vypracovat plán na zřízení vodovodu z Bílých Karpat v letech 1930-1931 a v roce 1932 byl tento dokončen.¹¹⁵ K definitivnímu připojení k městskému vodovodu se v lihovaru schylovalo o půl roku později, kdy se představenstvo usneslo zadat instalaci přípojky pokud možno nejlevnější brodské firmě, celou záležitost měl vyřešit předseda a jednatel.

Jenže s připojením k městskému vodovodu to nebylo tak jednoduché, jak by si vedení podniku pravděpodobně přálo. Voda z městského vodovodu byla jednoduše drahá a lihovar si nemohl dovolit jí příliš odebírat¹¹⁶. Ovšem bez vody se pracovat také nedalo, neustálý nedostatek pak prodlužoval a prodražoval výrobu. Na schůzi z 19. prosince 1933 se totiž projednávala žádost pana Pultra o náhradu 180 Kč, které zaplatil za plány vodovodu. A vedení se po delší debatě nakonec rozhodlo nabídnout panu Pultrovi nejprve 100 Kč, ovšem kdyby stále trval na zaplacení celé částky, měla se mu poskytnout. Jednatel Uhlík tento návrh prosadil s tím, že lihovaru se stále nedostává dostatek vody a proto je možné, že by se s panem Pultrem ještě mohlo znovu vyjednávat.¹¹⁷

Myšlenka vybudování vlastního vodovodu byla stále přítomná a stále se o ní diskutovalo. Pánové Kubíček, Rosenfeld a Procházka se v březnu 1934 vydali vyjednávat s městskou radou o podmínkách účtování za odběr vody, aby se zjistilo jestli skutečně nebude výhodnější vybudovat vodovod vlastní.¹¹⁸ Jednání asi dopadla nerozhodně, protože vedení raději investovalo 5000 Kč do prohloubení vlastní studny, čímž sice bylo získáno o něco více vody, ale stále ne

¹¹³ Moravský zemský archiv v Brně, fond Rolnický družstevní lihovar, s.r.o., Uherský Brod, inv. č. 4, kniha č. 2.

¹¹⁴ Tamtéž.

¹¹⁵ Zemek, M. a kol.: Uherský Brod. Minulost i současnost slováckého města. Brno 1971, str. 233.

¹¹⁶ Moravský zemský archiv v Brně, fond Rolnický družstevní lihovar, s.r.o., Uherský Brod, inv. č. 4, kniha č. 2.

¹¹⁷ Tamtéž.

¹¹⁸ Tamtéž.

tolik, aby se stal lihovar soběstačným, takže se nadále odebírala drahá voda také z městského vodovodu.¹¹⁹

Výstavba vodovodu byla sice na nějaký čas odložena, ale současně s ní se projednávala jiná investice, která se nakonec realizovala. A to i přes nevalné výsledky poslední kampaně 1930/1931, kdy byl obdržen pouze nízký kontingent a více než 200 hl lihu zůstalo nevyvezeno. V červenci 1931 bylo definitivně rozhodnuto zakoupit pro členstvo traktor Praga, jenž byl po vyzkoušení, které dopadlo úspěšně, objednan za cenu 27 030 Kč,¹²⁰ tedy za cenu víceméně srovnatelnou s investicí do vybudování vodovodu. A traktor také nebyl bezproblémovou investicí. Vzhledem k relativně rozsáhlému území, na němž se nacházely pozemky jednotlivých členů a vůbec k poměrně vysokému počtu členů, se ředitelstvo nakonec shodlo na tom, že by bylo pravděpodobně nejlepší, kdyby se o traktor přihlásila některá vesnice, či snad dokonce i jedinec, který by si traktor přebral.¹²¹ A skutečně traktor skončil ve vlastnictví Jana Uhlíka, statkáře z Volenova, který v lihovaru vlastnil více než 20 podílů (patřil k největším podílníkům). V září 1932 předseda navrhl odprodej výše zmíněnému statkáři za nákupní cenu mimo obdržené subvence.¹²²

IV. 4. Nový lihový zákon

Přestože finanční situace lihovaru byla na konci roku 1930 dle slov pokladníka dobrá, všechny účty byly propláceny v hotovosti a kolem vánočních svátků disponoval zhruba 150 000 Kč určenými především k výplatám za řepu,¹²³ měl chod lihovaru v nadcházejících obdobích začít nepatrně „skřípat“. V kampani 1930/1931 obdržel lihovar pouze kontingent ve výši 557 hl. Při tom, jak byla v předchozích kampaních vedena výroba a že lihovar dokázal naplnit i kontingent přesahující 700 hl, byl kontingent 557 hl nízký. Tato skutečnost se musela samozřejmě negativně promítnout na finanční stránce. Jelikož na skladě zůstávalo

¹¹⁹ Moravský zemský archiv v Brně, fond Rolnický družstevní lihovar, s.r.o., Uherský Brod, inv. č. 4, kniha č. 2.

¹²⁰ Tamtéž.

¹²¹ Tamtéž.

¹²² Tamtéž.

¹²³ Tamtéž.

225, 21 hl, nezůstávaly peníze ani na běžnou režii a vedení lihovaru se opět muselo uchýlit k podepisování směnek a k půjčkám.¹²⁴

Za této situace se začal projednávat nový lihový zákon, který se mimo jiné týkal také povinného míchání lihu s benzinem. Schválení tohoto zákona bylo stále ještě relativně daleko, ale vedení lihovaru se přece jen snažilo odhadovat situaci a mimo dalších okolností bralo v úvahu také možné dopady nového zákona. V únoru měl být zákon o povinném míchání lihu s benzinem podle informací předsedy již z 90% hotov a jeho vydání měly brzdit především socialistické strany.¹²⁵ Důvod, proč se vydání zákona tolik probíralo a sledovalo, byl především ten, že by povinné míchání lihu s benzinem umožnilo lihovarům zpracovávat větší množství surovin, což by pro uherskobrodský lihovar bylo za dané situace rozhodně velmi výhodné.

Kvůli připravovanému zákonu se také začalo jednat o celkové rekonstrukci lihovaru. Totiž tento zákon by umožnil podniku dle odhadů zvýšení výroby asi o 1/4-1/2, tudíž si představenstvo lihovaru nechalo vyhotovit technický posudek od referenta Svazu bramborářů, jenž doporučoval od rozsáhlejších rekonstrukcí letos zatím upustit a opravit pouze podezdívku kotle, kde díky značnému popraskání uniká velké množství tepla.¹²⁶

Ale schválení zákona stále nepřicházelo a tak bylo na podzim roku 1932 ředitelstvo opět nuceno podepisovat směnky na poměrně vysoké částky. A to i přesto, že dle názoru jednatele Uhlíka (zvoleného na schůzi v květnu 1932) je situace lihovaru dobrá, přičemž jednatel zároveň připomněl, že po schválení zákona pravděpodobně cena lihu značně poklesne.¹²⁷ Aktuální nepříjemnou zprávou byla informace o výši zálohy na líc pro letošní kampaň, která měla představovat pouze 180 Kč za 1 hl, což spolu s dosud neprodanou zásobou lihu 443 hl z předchozí kampaně 1931/1932 nakonec vedlo k výše zmíněnému podepisování směnek a to až do výše přesahující 200 000 Kč, aby bylo možné začít s výplatou za řepu (jinak by totiž lihovar získával peníze jen velmi těžko a s proplácením řepy by se mohlo započít nejdříve v únoru).¹²⁸

¹²⁴ Moravský zemský archiv v Brně, fond Rolnický družstevní lihovar, s.r.o., Uherský Brod, inv.

č. 4, kniha č. 2.

¹²⁵ Tamtéž.

¹²⁶ Tamtéž.

¹²⁷ Tamtéž.

¹²⁸ Tamtéž.

Na konci listopadu 1932 ale přišla nadějná zpráva. Lihovaru by měl být dle sdělení Družstva lihovarů a Svazu bramborářů snad přidělen kontingent až 1525 hl, bohužel se zatím nejednalo o definitivní udělení a jelikož lihovar měl již vyrobeno 50% výrobního oprávnění z předchozí kampaně, panovala obava, že bude muset být dokonce na nějaký čas přerušena výroba. Začátkem následujícího roku byl kontingent definitivně přidělen. Ale pro vedení podniku byla jeho výše očividně nemalým zklamáním, nutno dodat že oprávněně. Přestože výše kontingentu dosáhla 1125 hl¹²⁹, jednalo se o objem nižší o 400 hl, než v jaký se doufalo. V porovnání s kontingenty obdrženy v předchozích kampaních sice vypadá ten obdrženy pro kampaň 1932/1932 nesrovnatelně, avšak když odečteme přibližně 400 hl dosud nevyvezeného lihu vyrobeného v předchozích letech, dostaneme se na objem nijak přemršťeně vysoký. Proto je zklamání ve vedení podniku jistě zcela oprávněné a pochopitelné, ovšem stejně tak jako nic platné.

Výsledky kampaně 1932/1933 byly podle výrobní zprávy přednesené na valné hromadě 12.května 1933 přesto uznány jako dobré, podle předsedy je tomu tak díky „*technickému i administrativnímu vedení podniků a díky také členům, kteří dodávají suroviny v nejlepším pořádku.*“¹³⁰ Pochválit členstvo i vedení není přeci jen nikdy na škodu, obzvlášť když se všichni také museli smířit s nepříjemnou zprávou o udělení nižšího kontingentu, než se očekávalo. A také bylo třeba se přizpůsobit novým zákonům, do jejichž rozboru se předseda pustil hned vzápětí.

Co se týče zákona o povinném míchání lihu s benzinem (který znamenal mísení benzínu k lihu v poměru 4 ku 1¹³¹), tak sice přináší lihovarům možnost zvýšení výroby, na druhou stranu ale dle sdělení předsedova nastavuje nižší cenu za líh určený k míchání, čímžtopádem se za těchto podmínek udrží především ty závody, které nejsou zatížené dluhy a které jsou mimořádně dobře technicky vybavené. Přesto se předseda nevzdával naděje, že by se časem mohla cena lihu zvýšit.¹³²

¹²⁹ Moravský zemský archiv v Brně, fond Rolnický družstevní lihovar, s.r.o., Uherský Brod, inv. č. 4, kniha č. 2.

¹³⁰ Tamtéž.

¹³¹ Vilíkovský, V.: Dějiny zemědělského průmyslu v Československu od nejstarších dob až do vypuknutí světové krize hospodářské. Praha 1936, str. 761.

¹³² Moravský zemský archiv v Brně, fond Rolnický družstevní lihovar, s.r.o., Uherský Brod, inv. č. 4, kniha č. 2.

IV. 5. Úspěchy ?

Co si vlastně představit pod pojmem úspěch? Dosáhl jich již podnik nebo na ně stále ještě čekal? Úspěšný rolnický družstevní lihovar by se pravděpodobně neměl zadlužovat, měl by během kampaně zdárně spolupracovat s podílníky v tom směru, že jimi dodanou surovinu zužitkuje a kromě odpovídající výplaty za surovinu poskytne řízky, popř. výpalky. Také by si zcela jistě měl být schopen vydělat na nutné opravy, popř. inovace. Dokázal uherskobrodský lihovar splnit tyto podmínky? Lze s klidem konstatovat, že ve velké většině případů ano. Kromě několika málo situací, kdy bylo vedení lihovaru nuceno se uchýlit k vypisování směnek, aby bylo možno vyplácet členům peníze za dodanou řepu. Bohužel však přidělování kontingentu nebylo v rukou ředitelstva a tudíž ve chvíli, kdy byl kontingent přidělen nízký nebo byl přidělen pozdě, jevíly se směnky jistě jako jediná možná cesta.

Ředitelstvo podniku obvykle příliš neváhalo s možností přispět místní organizaci, i když darovaná částka možná nebyla vysoká. Např. v dubnu 1934 bylo vedení požádáno o příspěvek Svazem absolventů hospodářských škol a vedení neváhalo a přispělo částkou 100 Kč.¹³³

V prosinci 1934 se zaměstnanci lihovaru snažili u vedení podniku prosadit zrušení povinnosti pracovat v neděli. Tento návrh byl jednoznačně zamítnut v zájmu co nejrychlejšího ukončení kampaně.¹³⁴ Dělníci tak nadále museli pracovat 7 dní v týdnu, v neděle i o svátcích.

Bez nadsázky však lze říci, že v období od konce 20. let do začátku druhé světové války procházel podnik úspěšnými léty. Přes drobné komplikace a nepříjemnosti (které byly vždy vyřešeny a zvládnuty), i přes problematické podmínky a vnější zásahy (udělování kontingentu, lihové zákony) se vedení pouštělo do investic jako bylo připojení k městskému vodovodu nebo zakoupení traktoru pro členstvo (ač tento nakonec skončil pouze ve vlastnictví jediného člena). Krom zmíněného bylo provedeno mnoho drobnějších i větších úprav v samotném podniku a jeho zařízení, mimo jiné koupě nového parního stroje

¹³³ Moravský zemský archiv v Brně, fond Rolnický družstevní lihovar, s.r.o., Uherský Brod, inv. č. 4, kniha č. 2.

¹³⁴ Tamtéž.

(zakoupen v dubnu 1934 v Bratislavě za cenu 10 000 Kč, nejednalo se vlastně o nový stroj, jelikož byl před koupí ohodnocen jako „zachovalý“¹³⁵).

V prvorepublikovém období se lihovar stal členem Obchodního ústředí hospodářských družstev (v roce 1926) a rovněž Ústředního svazu pěstitelů zemáků v Německém Brodě (v roce 1929).

Lihovar si tento vyrovnaný a relativně úspěšný stav udržoval bez výraznějších problémů až do druhé světové války

¹³⁵ Moravský zemský archiv v Brně, fond Rolnický družstevní lihovar, s.r.o., Uherský Brod, inv. č. 4, kniha č. 2.

V. Druhá světová válka

V. 1. Cesta k válce a její odraz v hospodářské situaci

Velká hospodářská krize z první poloviny třicátých let nezasáhla lihovar do té míry, že by se projevila v nutnosti jednat o kritické situaci na schůzích ředitelstva či na valných hromadách. Lihovar pracoval a fungoval v zavedeném chodu a v roce 1937 dokonce rozšířil služby pro rolníky (členy i nečleny) o paření brambor.¹³⁶ Na jaře 1938 byla plánována velká rekonstrukce lihovaru, především vybudování nové moderní kvasírny, jelikož stávající se ukázala jako již značně zastaralá a pokud by se podařilo vyřídit zvýšení denní výroby z 10 hl absolutního lihu na 14 hl, nepostačovala by ani prostorově.¹³⁷ Ovšem na podzim se zcela změnila situace jak politická, tak hospodářská a tyto změny se dotkly také podniku.

Po mnichovské konferenci v září 1938 bylo odstoupeno nejen české pohraničí, ale s územními požadavky následně vystoupilo také Polsko a Maďarsko. Celkem Československo odstoupilo 30% území a více než třetinu obyvatelstva.¹³⁸ Tato ztráta silně oslabil ekonomické možnosti republiky, zábor se totiž týkal 39,7% větších průmyslových závodů a 42,8% všech osob zaměstnaných v průmyslové výrobě.¹³⁹

Město Uherský Brod nepatřilo k zabranému území a stalo se tak útočištěm pro řadu uprchlíků. Více než obyvatelstvo zabraného území sem směřovali uprchlíci ze Slovenska, kde sílila rozsáhlá kampaň proti Čechům, především proti veřejným zaměstnancům, úředníkům a inteligenci – na Uherskobrodsku pro ně

¹³⁶ Moravský zemský archiv v Brně, fond Rolnický družstevní lihovar, s.r.o., Uherský Brod, inv. č. 4, kniha č. 2.

¹³⁷ Tamtéž.

¹³⁸ Průcha, Václav a kol.: Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992, I. díl (1918-1945). Brno 2004, str. 427-428.

¹³⁹ Gebhart, J. – Kuklík, J.: Druhá republika 1938-1939. Svár demokracie a totality. Praha-Litomyšl 2004, str. 163.

bylo zřízeno několik táborů, v samotném Brodě byla využita sokolovna a školy židovská a živnostenská.¹⁴⁰

Samostatnost Československa byla definitivně odstraněna 15. března 1939, kdy německá armáda obsadila české vnitrozemí. Následně byl vyhlášen Protektorát Čechy a Morava. Tento byl následně včleněn do politického a samozřejmě také ekonomického systému nacistického Německa. Cílem řízeného válečného hospodářství zde bylo především urychlení militarizace, germanizace české ekonomiky a posílení německého vlivu nad okupovanými zeměmi.¹⁴¹

Do Uherského Brodu dorazila nacistická armáda 17. března 1939, v následujících dnech vojáků (kteří ihned začali kupovat levné české zboží) ještě přibývalo, naopak z města byl vyvážen bývalý československý vojenský materiál.¹⁴² Část obyvatelstva byla transportována (zpočátku dobrovolně) na práci do Říše, po vypuknutí války pak byl zaveden lístkový přidělový systém a přes značné zemědělské zázemí se s přibývajícími neúspěchy Německa zvyšoval nedostatek potravin.¹⁴³ Významně zasáhla do života města perzekuce početné skupiny brodských Židů. V roce 1940 jim byly zabaveny nebo zastaveny živnosti, především hostince a obchody.¹⁴⁴ Uherský Brod byl v roce 1943 stanoven jako shromaždiště židovského obyvatelstva pro okresy Uherský Brod, Uherské Hradiště, Kyjov, Hodonín a Vsetín – počet obyvatel v ghettu tak vzrostl z původních 500 osob na 1200, po přidání dalších okresů pak dokonce na 2838 osob, na konci ledna 1943 pak byly krátce po sobě vypraveny tři transporty do terezínského ghetta.¹⁴⁵

S koncem války se k městu přiblížila také fronta a bombardování města. S tím souviselo rovněž spěšné odvážení surovin, potravin a dobytka německými vojáky a následně stahování samotného vojska – město bylo definitivně osvobozeno 29. dubna 1945.¹⁴⁶

¹⁴⁰ Zemek, M. a kol.: Uherský Brod. Minulost i současnost slováckého města. Brno 1971, str. 263-264.

¹⁴¹ Průcha, Václav a kol.: Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992, I. díl (1918-1945). Brno 2004, str. 453-455.

¹⁴² Zemek, M. a kol.: Uherský Brod. Minulost i současnost slováckého města. Brno 1971, str. 265.

¹⁴³ Tamtéž.

¹⁴⁴ Tamtéž, str. 269.

¹⁴⁵ Tomeček, R. a kol.: Uherský Brod očima dobových fotografií 1865-1945. Uherský Brod 2010, str. 380.

¹⁴⁶ Zemek, M. a kol.: Uherský Brod. Minulost i současnost slováckého města. Brno 1971, str. 274-6.

V. 2. Lihovar v období II. světové války

Počátky kampaně v roce 1938 lze snad nejlépe charakterizovat jako opatrné. Dodávka řepy byla stanovena ve výši 100 q na 1 podíl, ovšem pro začátek (13. října) se přijímalo pouze 60 q, přece jen byla doba podle slov předsedy mimořádná.¹⁴⁷ Opatrnost byla v tomto případě zcela jistě na místě, ale pravděpodobně nepřinesla žádoucí výsledky. Do situace opět nečekaně zasáhly vnější okolnosti, tentokrát velmi nepříznivě. Vzhledem k nejisté situaci byla na konci října 1939 určena definitivní dodávka řepy na 90 q, ovšem v polovině prosince pak byl nečekaně navýšen kontingent a podnik se potýkal z nedostatkem suroviny nejen z tohoto důvodu, druhým zásahem pro něj byla velice nízká cukernatost letošní sklizně řepy (údajně nejhorší za 20 let).¹⁴⁸ Ihned byli samozřejmě vyzváni členové, aby pokud možno dodali další řepu, pokud nějakou mají. Ale takové řešení nebylo v dané situaci dostačující. Z tohoto důvodu se projednávala možnost podat žádost ministerstvu financí o povolení zpracovat na líh melasu, jelikož jinak by kontingent nemohl být využit.

V září 1939, tedy již po napadení Polska Německem a rozpoutání války, bylo opět projednáváno zahájení kampaně a dodávka řepy od členstva. Tentokrát již byla známa pravděpodobně značná výše kontingentu, na každý podíl připadla dodávka 150 q řepy a všem členům mělo být oznámeno „*aby sobě řepu pokud by snad sami neměli hleděli tuto zaopatřiti.*“¹⁴⁹ Znamená skutečně toto usnesení, že členové by museli kupovat řepu a dodávat ji následně lihovaru? Bylo členstvo již dříve informováno, že letošní dodávka bude tak vysoká? Na druhou otázku je odpověď s největší pravděpodobností záporná. Nejenže není v zápisech nikde zmíněna včasná dřívější příprava na následující kampaň, ale je také velmi pravděpodobné, že za současné situace nemohlo mít ředitelstvo na jaře nejmenší tušení, jak bude situace vypadat před zahájením kampaně. Jednoduše řečeno – plánování dopředu nebylo v zásadě možné a ředitelstvo se mohlo pouze spoléhat na přidělení takového kontingentu, který bude moci lihovar využít. Ovšem

¹⁴⁷ Moravský zemský archiv v Brně, fond Rolnický družstevní lihovar, s.r.o., Uherský Brod, inv. č. 4, kniha č. 3.

¹⁴⁸ Tamtéž.

¹⁴⁹ Tamtéž.

skutečnost, že členstvo bylo posléze rovněž vehnáno do svízelné situace příkazem dodat vysoké množství řepy, není možno opomenout.

Podle nařízení říšského protektora v Čechách a na Moravě ze dne 21. června 1939 o židovském majetku mimo jiné umožňovalo stanovit správce nejen v židovských, ale i v nežidovských podnicích.¹⁵⁰ Lihovaru se však toto ani jiná nařízení dotýkající se arizace židovského majetku nedotklo. Přípis krajskému soudu v Uherském Hradišti ze dne 18. září 1941 obsahuje následující prohlášení: „*Prohlašujeme podle § 7 a § 11 druhého prováděcího výnosu říšského protektora k nařízení o židovském majetku ze dne 8. prosince 1939, že na tomto právním řízení nejsou sučastněni židé, židovské podniky nebo židovská sdružení osob ve smyslu § 6, 7, a 8, nařízení říšského protektora ze dne 21. června 1939 o židovském majetku.*“¹⁵¹

Zásahy okupační moci se mimo jiné projevíly také ve formálních záležitostech roku 1940 vládním nařízením, jehož důsledkem bylo odstranění zkratky „čs“ ze stanov lihovaru.¹⁵² Změna se sice stanov týkala pouze v jediném paragrafu týkajícím se ceny podílů (tedy místo částky 275 Kč za 1 podíl bylo ve stanovách od března 1940 uvedeno 275 K),¹⁵³ přesto se jedná o jednu z mála zmínek, které dokládají proměny a zásahy do chodu podniku v období Protektorátu. Mimochodem, pro vymazání písmena „č“ hlasovali zvednutím ruky všichni přítomní členové ředitelstva a dozorčího výboru.¹⁵⁴

O rok později, tedy v září 1941 bylo rovněž jednohlasně a bez debat odhlasováno dvojjazyčné znění firmy podle vládního nařízení č.268/41 Sb., za český název nyní přibylo „*Landwirtschaftliche Spiritusbrennerei Ung. Brod eingetragene Genossenschaft mit beschränkter Haftung.*“¹⁵⁵

Vedení podniku se také nedá upřít snaha o dobročinnost. V únoru 1942 bylo opět jednohlasně rozhodnuto o příspěvku 500 K na německý červený kříž.

¹⁵⁰ Petrův, H.: Právní postavení židů v Protektorátu Čechy a Morava (1939 – 1945). Praha 2000.

¹⁵¹ Moravský zemský archiv v Brně, fond Krajský soud Uherské Hradiště, sign. Dr IV 198, kart. č. 232.

¹⁵² Moravský zemský archiv v Brně, fond Rolnický družstevní lihovar, s.r.o., Uherský Brod, inv. č. 4, kniha č. 3.

¹⁵³ Moravský zemský archiv v Brně, fond Krajský soud Uherské Hradiště, sign. Dr IV 198, kart. č. 232.

¹⁵⁴ Tamtéž.

¹⁵⁵ Moravský zemský archiv v Brně, fond Rolnický družstevní lihovar, s.r.o., Uherský Brod, inv. č. 4, kniha č. 3.

V protokolech ze schůzí se další náznaky mimořádnosti situace a válečného období během let 1939 – 1945 (výjimku představují závěrečné měsíce války) příliš neprojeví. Podnik pracoval pod stejným vedením jako dosud, během jednotlivých kampaní dokázal vyprodukovat přibližně 1000 hl lihu. Pro členstvo objednával mimo řepného semene také hnojiva, uhlí, dřevo a krmivo. Od roku 1937 i během válečných let se v lihovaru pařily brambory členům i nečlenům.

Teprve v prosinci 1944 je zmíněna nepříznivá válečná situace a problémy s postupem kampaně. Nejenže nespokojené dělnictvo působilo potíže a řepa byla pro nepřízeň počasí navezena do lihovaru nepříliš očištěná, rovněž „*technické potřeby schází neb jsou špatné jakožto jest to samozřejmě v důsledku pětileté války, ale máme naději, že nějak tuto poslední válečnou kampaň doděláme.*“¹⁵⁶

Ale nejhorší situace pro lihovar opět nenastala během války, kritické chvíle přišly až po ní. Hned zahájení první poválečné kampaně 1945/46 se potýkalo se značnými obtížemi. Vzhledem k naprostému nedostatku technických potřeb, uhlí, řepy ale také dělnictva, bylo oznámeno rozhodnutí v roce 1945 kampaň nezahajovat – na ústředí však měli odlišný názor a bylo nařízeno kampaň za každou cenu zahájit.¹⁵⁷ Nakonec se i přes obtíže způsobené především nedostatkem uhlí (dokonce musela být na 10 dní přerušena výroba) podařilo kampaň dokončit, chybějící řepu pro zpracování se podařilo získat z uherskohradištského cukrovaru. Sice tato kampaň proběhla a bylo vyrobeno 1050 hl lihu, ovšem náhrada válečných škod nebyla příliš rychle vyřizována. V březnu 1946 byla podána žádost o tuto náhradu ve výši 272 000 K. Podnik utrpěl značné škody nejen při bombardování (v bezprostřední blízkosti spadlo 10 leteckých bomb). Rovněž se stal cílem rabování německých vojáků, kteří i podle zápisu v kronice města kradli zásoby nejen z lihovaru, ale samozřejmě odvezli zásoby i z dalších podniků a továren ve městě.¹⁵⁸

Po válce byly z národně revolučních a hospodářsko-organizačních důvodů zřizovány v podnicích na osvobozeném území *národní správy*. Dělo se tak na základě vůbec prvního dekretu prezidenta po jeho návratu do Prahy a opatření se týkalo především majetku Němců, Maďarů nebo státně nespolehlivých osob,

¹⁵⁶ Moravský zemský archiv v Brně, fond Rolnický družstevní lihovar, s.r.o., Uherský Brod, inv. č. 4, kniha č. 3.

¹⁵⁷ Tamtéž.

¹⁵⁸ SOKA Uherské Hradiště, fond Archiv města Uherský Brod, inv. č. 203, kart. č. 120.

případně také podniků opuštěných nebo takových, u nichž byl ohrožen jejich plynulý chod.¹⁵⁹ Rovněž v uherskobrodském lihovaru byla zavedena na návrh členů národní správa. Jako správci byli určeni Josef Slinták (současný správce lihovaru), Jan Janíček, František Červenka a Stanislav Dleštík (všichni tři rolníci).¹⁶⁰ Na valné hromadě ze dne 30. září 1945 pak byli do vedení lihovaru znovuzvoleni jeho předešlí funkcionáři, především z toho důvodu, že lihovar se nacházel v komplikované situaci a schopné a zkušené ředitelstvo bylo více než potřebné.

Další ranou, která záhy postihla lihovar a mohla představovat také ránu poslední, byl v roce 1946 zákaz zpracování řepy. Tentokrát však vedení lihovaru překvapivě nesložilo ruce do klína a nepřijalo poslušně příkaz shora (nejspíše proto, že si uvědomovalo, jak zásadní charakter takový zákaz představoval v dané chvíli). Po neúspěšné písemné a telefonické intervenci bylo přikročeno k osobní návštěvě v Praze, která konečně přinesla alespoň nějaký přínos – lihovaru bylo pro jeho absolutní nepřipravenost ke zpracování brambor přiděleno 75 vagonů řepy a to údajně jako jedinému lihovaru v celé republice.¹⁶¹ Pro následující kampaň se samozřejmě již pomalu začínalo projednávat řešení přechodu podniku na zpracování brambor.

Na druhou stranu se lihovar své tradiční suroviny zcela jistě nechtěl vzdát. V dubnu 1947 přistoupil za člena sdružení řepných lihovarů, které vzniklo v Kyjově právě v důsledku zákazu zpracování řepy na líh a snížení ceny řepného lihu. Cílem tohoto sdružení bylo obhájit existenci řepných lihovarů především na jižní Moravě.¹⁶² Také sdružení mělo jistě mnohem větší šanci uspět než osamocené podniky a jednání byla očividně na dobré cestě. V důsledku katastrofální neúrody řepy však bylo zrušeno jarní dojednání mezi řepařskými lihovary a ministerstvem, které slibovalo zaručení provozu plného kontingentu.¹⁶³ Pro uherskobrodský lihovar to byl další bolestný zásah, ale jeho vedení tentokrát vyvíjelo značnou snahu za jeho udržení a přicházelo s různými možnostmi, jen aby podnik zůstal zachován. Především se stále pokračovalo v jednáních o

¹⁵⁹ Průcha, Václav a kol.: Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992, II. díl (1945-1992). Brno 2009, str. 71.

¹⁶⁰ Moravský zemský archiv v Brně, fond Krajský soud Uherské Hradiště, sign. Dr IV 198, kart. č. 232.

¹⁶¹ Moravský zemský archiv v Brně, fond Rolnický družstevní lihovar, s.r.o., Uherský Brod, inv. č. 4, kniha č. 3.

¹⁶² Tamtéž.

¹⁶³ Tamtéž.

povolení alespoň minimálního množství řepy, dále byla podána žádost o povolení pálení selské slivovice, v úvahu připadalo také postavení sušky na ovoce.¹⁶⁴ Ale štěstí podniku stále příliš nepřálo. Nejenže se stále prodlužovalo proplacení válečných škod a v tomto směru bylo stále intervenováno na okresním úřadě, lihovaru bylo také nejprve přislíbena alespoň 60 vagonů řepy, avšak na poslední chvíli byla tato surovina podniku odňata a přidělena krachujícímu lihovaru v Kyjově.¹⁶⁵

V. 3. Vývoj po únoru 1948

Politický převrat v únoru 1948 znamenal dalekosáhlé proměny ve všech oblastech života společnosti. Přejít k monopolnímu mocenskému postavení KSČ tak znamenal důsledky rovněž v utváření hospodářské a sociální politiky.¹⁶⁶

V lihovaru se mocenská proměna samozřejmě také promítla. Dne 1. března 1948 byl sestaven *akční výbor* ve složení Jan Janíček (komunista), František Straňák (komunista) a Josef Slinták (soc. dem.). O necelý týden později se konala schůze ředitelstva a dozorčího výboru, kde bylo oznámeno vytvoření akčního výboru, načež se předseda výboru přítomných zeptal, zda souhlasí s vládou Klementa Gottwalda. Ti, kteří by snad nesouhlasili, měli ihned opustit místnost, kde se jednání konalo. Nikdo takový se však nenašel a všichni předsedu ujistili, že se zapojí do nového budovatelského programu vlády.¹⁶⁷

Podnik se však ocitl v nezáviděníhodné situaci. V dubnu 1948 se již jeho zadlužení blížilo k částce 200 000 Kč, stále zůstávala nevyřešena žádost o úhradu válečných škod a o půl roku později bylo jisté, že lihovar v kampani 1948/49 pracovat nebude, jelikož mu nebyla přidělena surovina na zpracování a veškerou řepu bylo přikázáno předat cukrovaru.¹⁶⁸

Ani možnost paření brambor v lihovaru málem nebyla členům zpřístupněna, jelikož parní kotel byl právě vyčištěn a připraven na tlakovou

¹⁶⁴ Moravský zemský archiv v Brně, fond Rolnický družstevní lihovar, s.r.o., Uherský Brod, inv. č. 4, kniha č. 3.

¹⁶⁵ Tamtéž.

¹⁶⁶ Průcha, Václav a kol.: Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992, II. díl (1945-1992). Brno 2009, str. 71.

¹⁶⁷ Moravský zemský archiv v Brně, fond Rolnický družstevní lihovar, s.r.o., Uherský Brod, inv. č. 4, kniha č. 3.

¹⁶⁸ Tamtéž.

kontrolu. Vedení podniku se však rozhodlo členům vyjít vstříc a do podniku nechalo za tímto účelem přivést pařící kolonu od Hospodářského družstva.¹⁶⁹

Následující kampaň 1949/50 byla pro změnu velmi rušná a neobešla se bez přerušení. Do lihovaru byla sice řádně navedena řepa, ale povolení ke zpracování stále nepřicházelo. Vedení podniku nezbývalo než začít s výrobou na vlastní zodpovědnost. Takové jednání mohlo mít velmi nepříjemné důsledky, na druhou stranu nezbývalo nic jiného, jelikož uskladněná řepa začínala hnit, dělníci žádali propuštění a lihovar si nemohl dovolit zbytečné ztráty. Povolení pak sice přišlo 5 dní po zahájení výroby (12. listopadu 1949), práce však musela být přerušena 3. prosince a část řepy musela být odevzdána cukrovaru v Hodoníně.¹⁷⁰ Kampaň pak byla obnovena 27. prosince 1949 a ukončena 6. února 1950, surového lihu bylo celkem vyrobeno 537,17 hl, ovšem za vyvezený líh nebylo řádně placeno.¹⁷¹

Lepší časy už pro lihovar nastat neměly a vedení pomalu ale jistě ztrácelo nad podnikem kontrolu. Na podzim 1950 bylo přípisem z ministerstva výživy oznámeno, že proti všem zemědělským lihovarům bude od nynějška vykonávat funkce v oblasti plánování výroby, odbytu lihu, rozdělování surovin, kontroly atd., národní podnik Československé pivovary, lihovary a konservárny.¹⁷² Vedení však mělo vskutku jiné možnosti realizace, bylo navrženo a usneseno, aby se členové rozjeli na vesnice, podali informace o lihovaru a „*přesvědčováním dnešním problémem zvýšili bdělost a ostražitost na třídního nepřítele by se nevetřel do hospodářských řad a politických institucí, by odhalovali sabotéry, neb při svěřených důležitých úkonech jak hospodářských i politických by žádný nezklamal a semkli se co nejvíce za vládou.*“¹⁷³ Takové starosti zůstaly na vedení podniku, který se již neodvratně blížil k zániku.

V kronice města Uherského Brodu se k roku 1951 nachází následující zmínka:

„Družstevní průmyslové podniky, Rolnický lihovar na Nivnické ulici a Lidová tvorba na Stalingradské ulici zůstaly dále majetkem svých družstev, ovšem při

¹⁶⁹ Moravský zemský archiv v Brně, fond Rolnický družstevní lihovar, s.r.o., Uherský Brod, inv.

č. 4, kniha č. 3.

¹⁷⁰ Tamtéž.

¹⁷¹ Tamtéž.

¹⁷² Tamtéž.

¹⁷³ Tamtéž.

*pronikavé změně vedoucích osob...*¹⁷⁴ Zmiňovaná změna nebyla však v případě lihovaru tak radikální, ve vedení podniku zůstali titíž lidé, pouze se proměnily jejich funkce.

V roce 1952 bylo vedení oznámeno převzetí lihovaru národním podnikem Valašsko-slovácké pálenice a konzervárny Uherské Hradiště. Podle slov vedoucího Slintáka je podnik předáván „*v dobrém postavení a nějak zvlášť zatížen dluhy taky není a přání všech že by podnik započal co nejdříve započatou prováděnou politiku strany a vlády při lepších možnostech a ve větší míře sloužiti našemu národnímu hospodářství.*“¹⁷⁵ Tato skutečnost znamenala konec samostatného fungování podniku, poslední citovaná věta pak vzhledem k budoucí likvidaci podniku v roce 1955 vyznívá de facto ironicky.

¹⁷⁴ SOKA Uherské Hradiště, fond Městský národní výbor Uherský Brod, inv. č. 1, kart. 1.

¹⁷⁵ Moravský zemský archiv v Brně, fond Rolnický družstevní lihovar, s.r.o., Uherský Brod, inv. č. 4, kniha č. 3.

VI. Závěr

Čtyřicet let činnosti podniku může na první pohled vypadat zanedbatelně. Přesto má za sebou Rolnický družstevní lihovar v Uherském Brodě poměrně rušnou minulost. Vznikl na sklonku monarchie, ode dna až k prosperitě se vypracoval během první Československé republiky, přestál období okupace a osudným se mu stala 50. léta. Svojí spoluprací s relativně širokou členskou základnou se stal neopomenutelným prvkem místního hospodářství. Nejenže členstvu poskytoval výpalky, popř. řízky (podle využití suroviny), rovněž umožňoval paření brambor v prostorách lihovaru, obstarával pro členstvo semeno, případně také jiné potřeby. Spolupráce podniku se členy se samozřejmě neobešla bez větších či menších konfliktů, především zpočátku fungování podniku, kdy si rolnictvo teprve zvykalo na povinnosti vyplývající z členství v družstvu.

Rovněž skrze členskou základnu spojoval Uherský Brod s okolními obcemi. Z těchto důvodů by podnik, bez něhož by mozaika minulosti města nebyla úplná, neměl zcela upadnout v zapomnění.

Cílem této práce bylo pokud možno osvětlit historii podniku, je nutno však podotknout, že tak bylo možno učinit pouze s jistými rezervami. Samotný podnikový fond není příliš bohatý, maximálně využitelným pramenem jsou protokoly ze schůzí a valných hromad, které nejsou zdrojem ideálním, neboť v některých ohledech sice informují o situaci podrobně, některé zápisy však mohou být zkreslené a další důležité informace mohou být vynechány. Proto je důležité snažit se konfrontovat tento pramen s dalšími (firemní spis u Krajského soudu v Uherském Hradišti, OŽK Olomouc atd.). Právě zde však stále zůstávají možnosti pro další bádání, neboť pro značnou rozsáhlost nebyl prozkoumán celý fond OŽK Olomouc.

Rovněž je třeba poznamenat, že nebylo možné přesně zmapovat historii podniku v posledních letech činnosti pro aktuální nedostupnost fondu Valašsko-slovácké pálenice a konzervárny, n. p., Uherské Hradiště. Je rovněž možno předpokládat, že chybějící aktový materiál z fondu Rolnický družstevní lihovar, s. r. o., Uherský Brod by alespoň částečně bylo možno dohledat právě ve fondu Valašsko-slováckých pálenic.

Nejvíce je nedostatečnost knih protokolů ze schůzí statutárních orgánů patrná v období druhé světové války a v následujících letech – zcela se proměnil charakter zápisů, především dřívější obsáhlost a různorodost projednávaných témat zcela mizí. V období před druhou světovou válkou se na schůzích vedení lihovaru veškeré záležitosti týkající se lihovaru a jeho členů, třeba i okrajově, během druhé světové války a dále se již protokoly soustředí především na kampaně a jejich průběh.

Prameny

Moravský zemský archiv v Brně:

Fond Hospodářské družstvo, z. s. s r. o., Uherský Brod, inv. č. 11, kart. č. 1.

Fond Krajský soud Uherské Hradiště, sign. Dr IV 198, kart. č. 232.

Fond Oberlandrát Zlín, sign. 7, kart. 32.

Fond Rolnický družstevní lihovar, s.r.o., Uherský Brod (1912-1952)

Státní okresní archiv Uherské Hradiště:

Fond Archiv města Uherský Brod, inv. č. 203, kart. č. 120; inv. č. 210, kart. č. 125.

Fond Městský národní výbor Uherský Brod, inv. č. 1, kart. 1.

Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc:

Fond Obchodní a živnostenská komora v Olomouci (1859-1949), inv. č. 4342, kart. č. 567.

Tištěné prameny:

Chytilův úplný adresář československé republiky. Morava. Praha 1924.

Industrie Compass. Praha 1919-1938.

Slovácké noviny, roč. 29-44, 1912-27.

Zájmy Slovače, roč. 6-28, 1911-1933.

Literatura

- Bartl, O.: Hospodářský průmysl. Lihovarství. Praha 1941.
- Černý, B.: Vývoj lihovarství v českých zemích. In: ČČH, r. 55, č. 4, 1957, str. 688-727.
- Gebhart, J. – Kuklík, J.: Druhá republika 1938-1939. Svár demokracie a totality. Praha-Litomyšl 2004.
- Geršlová, J. - Sekanina, M.: Lexikon našich hospodářských dějin. Praha 2003.
- Chyba, A.: Postavení dělnické třídy v kapitalistickém Československu. Praha 1972.
- Jakubec, I. – Jindra, Z.: Dějiny hospodářských českých zemí. Od počátku industrializace do konce habsburské monarchie. Praha 2007.
- Jarušek, R. a kol.: Uherský Brod. Město a okres. Národohospodářská propagace Československa, Praha 1930.
- Malý Ottův slovník naučný. I. díl. Praha 1905.
- Ottův slovník naučný. 8.díl. Praha 1894.
- Ottův slovník naučný. 16.díl. Praha 1905.
- Petrův, H.: Právní postavení židů v Protektorátu Čechy a Morava (1939 – 1945). Praha 2000.
- Průcha, Václav a kol.: Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992, I. díl (1918-1945). Brno 2004.
- Průcha, Václav a kol.: Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992, II. díl (1945-1992). Brno 2009.
- Příruční slovník naučný. I. díl. Praha 1962.
- Půlpán, K.: Nástin českých a československých hospodářských dějin do roku 1990. I. díl. Praha 1993.
- Tomeček, R.: Uherský Brod. Putování historií královského města. Uherský Brod 2002.
- Tomeček, R. a kol.: Uherský Brod očima dobových fotografií 1865-1945. Uherský Brod 2010.
- Vilikovský, V.: Dějiny zemědělského průmyslu v Československu. Praha 1936.
- Vlach, J.: Bibliografie okresu Uherské Hradiště. Uherské Hradiště 1982.
- Výběrová bibliografie dějin českého potravinářského průmyslu. Praha 1986.

Zemek, M. a kol.: Uherský Brod. Minulost i současnost slováckého města. Brno
1971.

Summary

This bachelor thesis has been focused on creating the historical survey of farming cooperative distillery in Uherský Brod. The distillery was founded at the time of Habsburg monarchy. It lasted out the first world war and achieved the biggest success at the time of Czechoslovakia. It became slowly deteriorating after the second world war and was nationalized in the 1952.

The distillery was very important part of local economy during the whole 40 years of its activity (especially thanks to very profitable cooperation between the agricultural cooperative members – farmers). That is the main reason why the history of the distillery has been always closely connected with the history of entire city.

Příloha

Práce v lihovaru a jeho fungování

Lihovary můžeme rozdělit podle velikosti provozu a podle druhu zpracovávaných látek na průmyslové (pracující s melasou a vyrábějící mnohdy mimo líc i droždí), na zemědělské (zpracovávající brambory a řepu) a na ovocné (zpracovávající převážně švestky, víno a jiné cukernaté ovoce).¹⁷⁶

Hospodářský lihovar musel být spojen s jedním nebo více hospodářstvími, z jejichž sklizně pak přejímal buď výhradně, nebo alespoň převážně suroviny k výrobě lihu. Rolníkům pak lihovar dodával ke zkrmení výpalky (příp. řízky, podle zpracované suroviny), odpadající při výrobě lihu.¹⁷⁷

Hospodářské lihovary používaly ke zpracování především brambory a řepu, v době neúrody těchto surovin mohly zpracovat suroviny náhradní jako je melasa, kukuřice případně jiné obiloviny. Hospodářské lihovarnictví bylo pak nerozlučně spojeno s půdou. Především proto, že zpracovávalo produkty vlastní sklizně.¹⁷⁸

Jak vlastně probíhala práce v lihovaru? Nejprve bylo nutné připravit surovinu. Brambory byly prány ve zvláštní pračce (plechová korytová nádržka, brambory se pohybovaly proti proudu nepřetržitě tekoucí vody), cukrová řepa kromě pračky musela projít také řezačkou, kde vznikaly řízky.

Pokud jako surovina byly použity brambory, musely nejprve projít procesem vedoucím ke vzniku zkvasitelného cukernatého roztoku neboli záparu. Zapařovací teplota byla obvykle 60-63°C a pro další fázi výroba byla chlazená na 12-15°C zvláštním chladičem umístěným obvykle v zapařovací kádi. Alkohol ethylnatý, který byl cílem výroby, vzniká kvašením – zápara se tedy míchala s kvasnicemi. Jelikož tímto procesem vznikalo maximálně 19% ethylnatého alkoholu (většinou se procento pohybovalo mezi 12 – 14) a zkvašená zápara obsahovala mnoho pevných, netěkavých látek, bylo nutno podrobit záparu destilaci. Zkvašená zápara byla proto převáděna do destilačního přístroje (mohly

¹⁷⁶ Bartl, O.: Hospodářský průmysl. Lihovarství. Praha 1941, str. 21.

¹⁷⁷ Vilikovský, V.: Dějiny zemědělského průmyslu v Československu. Praha 1936, str.

¹⁷⁸ Tamtéž, str.

být zařízeny buď na práci občasnou nebo nepřetržitou), kde byla zbavována alkoholu ethylnatého. Ten v podobě surového lihu vytékal z chladiče destilačního přístroje do kontrolního měřícího přístroje, který zaznamenával kolik lihu a v jaké koncentraci proteklo do lihového reservoiru. Za toto množství lihu ručil výrobce tak dlouho, dokud prodaný a za úřední asistence z lihovaru vyvezený líh nebyl kupcem přijat. Lihu zbavená zápara je označována jako výpalky, které jsou výborným krmivem.¹⁷⁹

Na nepřetržitou destilaci bylo používáno kolonových zařízení, díky kterým byl získáván líh čistší a zároveň se ušetřilo na palivu. U těchto zařízení byla zápara napřed přehřívána, než byla sváděna do té části kolony, kde se zbavovala lihu. Zápara přehřívá skoro až k bodu varu byla vylévána do nejvyšší části kolony. Tato se skládala z deseti nebo i více oddělení sestavených nad sebou v jediný sloupec. Jednotlivými odděleními zápara stékala dolů, zatímco zdola nahoru současně pronikala pára. Tímto postupem se zápara zbavovala alkoholu, až v nejnižším oddělení kolony pak neobsahovala žádný. Výpalky byly z kolony vypouštěny a lihové páry postupovaly dále do kolony rektifikační, která byla napájena sraženinou tvořenou ve výše umístěném deflegmátoru (přístroj, v němž se částečně ochlazovaly a tím pádem zesilovaly lihové páry). Rektifikací byl líh zbavován znehodnocujících a zdraví škodlivých látek a při správném postupu vznikal čistěný líh téže jakosti, ať už bylo použito surového lihu ze zápary bramborové, řepné, melasové nebo jiné. Sraženina se v rektifikační koloně opět pohybovala shora dolů (stejně jako zápara v záparové koloně) a opět byla zbavována lihu proudem páry. V nejnižším oddělení byla pak sraženina již zcela prostá alkoholu.¹⁸⁰

V případě využití cukrové řepy jako suroviny je příprava zápary jednodušší, jelikož zde není nutné zapařování a zcukernatění. Připravené řízky putovaly většinou pásovým transportérem do difusní baterie (ta se skládala z 12 až 18 difusních nádob neboli difuserů), kde byly vyluhovány buď teplou vodou nebo výpalky z destilačního přístroje. Poté byla takto vzniklá šťáva chlazená na 20°C (zákvasná teplota), jelikož při difuzi bývala udržována teplota až 80°C.¹⁸¹ Následně byla šťáva okyselena kyselinou sírovou (v některých případech byly

¹⁷⁹ Ottův slovník naučný. 16.díl. Praha 1905, str. 2-3.

¹⁸⁰ Tamtéž, str. 3.

¹⁸¹ Bartl, O.: Hospodářský průmysl. Lihovarství. Praha 1941, str. 8.

řízky postříkovány kyselinou již v difusní baterii) a zakvašována kvasící šťávou (kvašení bylo zesilováno ještě přidáním droždí, obvykle pивního). Vykvašená šťáva byla následně destilována v kolonových přístrojích.¹⁸²

Každoročně bylo pak stanoveno množství alkoholu, které se mělo vyrobit na území státu. Toto množství bylo následně rozdělováno mezi lihovary zemědělské, průmyslové a droždárny. V každé skupině bylo pak další přidělování prováděno podle různých kritérií (u zemědělských lihovarů záleží na výměře pozemků, na skutečnosti, zda se jednalo o lihovar soukromý nebo družstevní, dále rovněž na zpracované surovině). Povolené množství (kontingent) alkoholu, které směl lihovar vyrobit se nazývalo *výrobní oprávnění*. Vyroběný líh následně přejímal stát, případně v jeho zastoupení jiný orgán (od hospodářských lihovarů za vyšší cenu než od průmyslových).¹⁸³

¹⁸² Ottův slovník naučný. 16.díl. Praha 1905, str. 3.

¹⁸³ Vilikovský, V.: Dějiny zemědělského průmyslu v Československu. Praha 1936, str.